Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA DŽERARDA HOGANA [*GERARD HOGAN*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2021. gada 12. maijā [1]

Lieta C-124/20

Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht
pret
Telekom Deutschland GmbH

(*Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg* (Hanzas Augstākā tiesa Hamburgā, Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Tirdzniecības politika – Regula (EK) Nr. 2271/96 – Aizsardzība pret trešās valsts tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām – Ierobežojoši pasākumi pret Irānu – Sekundārās sankcijas, ko pieņēmušas Amerikas Savienotās Valstis – Aizliegums ievērot šādus tiesību aktus – Tiesību izbeigt līgumu ar uzteikumu izmantošana

I. Ievads

1. Šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz to, kā interpretēt Padomes Regulu (EK) Nr. 2271/96 (1996. gada 22. novembris), ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām (turpmāk tekstā – "ES Bloķēšanas statūts") [2], kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Komisijas 2018. gada 6. jūnija Deleģēto regulu (ES) 2018/1100 [3]. Tas ir tieši saistīts ar (toreizējā) ASV prezidenta Donalda Trampa 2018. gada maija lēmumu Amerikas Savienoto Valstu vārdā izstāties no tā dēvētās kodolvienošanās ar Irānu, proti, vienošanās, kas iepriekš tika panākta 2015. gada jūlijā. Šā lēmuma rezultātā tika atsākta noteiktu ASV sankciju attiecībā pret Irānas sabiedrībām un citām Irānas struktūrām, kuru īstenošana iepriekš tika apturēta 2015. gadā, piemērošana.

2. Ārpolitikas un valsts drošības apsvērumu dēļ, it īpaši cīņā pret terorismu, Amerikas Savienotās Valstis ir noteikušas dažādu veidu ekonomiskās sankcijas pret valstīm, kā arī indivīdiem un juridiskām personām. Dažas no šīm sankcijām ir ilgstošas, piemēram, embargo pret Kubu, kas tika apstiprināts ar 1961. gada *Foreign Assistance Act* [Ārvalstu palīdzības aktu] un 1996. gadā

[1] Oriģinālvaloda – angļu.

[2] OV 1996, L 309, 1. lpp.

[3] Komisijas Deleģētā regula (ES) 2018/1100 (2018. gada 6. jūnijs), ar ko groza pielikumu [ES Bloķēšanas statūtam] (OV 2018, L 199 I, 1. lpp.).

kodificēts *Cuban Liberty and Democractic Solidarity (Libertad) Act* [Kubas brīvības un demokrātiskās solidaritātes *(Libertad)* aktā]. Kopš 2001. gada 11. septembra un cīņas pret terorismu pastiprināšanas ASV ekonomisko sankciju programma ir paplašinājusies.

3. Lai gan šīs sankcijas galvenokārt ir piemērojamas ASV personām un personām ASV jurisdikcijā, kuras nav ASV personas un kuras veic darījumus vai izdara ieguldījumus attiecīgajās valstīs (primārās sankcijas), daži noteikumi ir vērsti uz darbībām ārpus ASV jurisdikcijas, galvenokārt ārvalstu sabiedrību darbībām (sekundārās sankcijas). Proti, liela daļa ASV tiesību aktu, ar kuriem tiek īstenotas šīs sankcijas, ir paredzēti, vai nu lai uzliktu sodus trešo valstu struktūrām, kuras veic tirdzniecību ar konkrēto valsti, vai arī aizliegtu šīm trešo valstu struktūrām veikt tirdzniecību ar ASV [4].

4. Šie ASV eksteritoriālās jurisdikcijas īstenošanas mēģinājumi vēsturiski ir bijuši kritizēti Savienības līmenī [5], jo šādi centieni parasti ir uzskatāmi par pārmērīgu jurisdikciju, kas, pēc dažu autoru domām, nav viegli savienojama ar vispārējiem starptautisko publisko tiesību principiem [6]. Šeit ir jānorāda, ka LES 21. panta 1. punkts un 21. panta 2. punkta h) apakšpunkts liek Savienībai

[4] Skat. Redding, B., "The Long Arm of the Law or the Invasive Reach of the American Legal System", *Int'l Bus. L. J.*, 2007, 659. lpp. Savā atšķirīgajā viedoklī lietā ASV pret *Verdugo-Urquidez*, 494 U.S. 259, (1990) 280.–281. lpp., Brennan J. norādīja, ka "federālās krimināltiesiskās jurisdikcijas ievērojamā paplašināšana ārpus mūsu nācijas robežām ir likusi kādam komentētājam ierosināt, ka mūsu valsts trīs lielākās eksportpreces ir "rokmūzika, zilie džinsi un Amerikas Savienoto Valstu tiesības" (citējot Grundman, V. R., "The New Imperialism: The Extraterritorial Application of United States Law", The *International Lawyer*, 14. sēj., 1980, 257. lpp.).

[5] Problemātika, ko Savienības tiesībām rada noteiktu tiesību aktu eksteritorialitāte, kļūs akūtāka tuvāko gadu laikā jomā, kas ir tuva Tiesai, t.i., personas datu aizsardzības jomā. Proti, ar 2018. gada ASV *Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act* [Likumīgas aizrobežu datu izmantošanas izskaidrošanas aktu], ar kuru tika izdarīti grozījumi *1986 Stored Communications Act* [1986. gada "Uzglabāto komunikāciju aktā"], Amerikas tiesībaizsardzības iestādēm tika piešķirtas pilnvaras pieprasīt datus, ko uzglabā vairums lielāko mākoņpakalpojumu sniedzēju, pat ja tie tiek uzglabāti ārpus Amerikas Savienotajām Valstīm. Tomēr datu glabāšanas tirgū galvenokārt dominē ASV sabiedrības, kuru īpatsvars pārsniedz 85 %.

[6] Saskaņā ar Francijas parlamentāro ziņojumu ASV administrācija reti cenšas pamatot savu jurisdikciju. Šķiet, praksē Eiropas sabiedrību, galvenokārt banku, kas notiesātas par ASV sankciju neievērošanu, pārkāpumi ir konstatēti primāro sankciju ietvaros. Izlīguma nolīgumi, ko tās noslēdz, ir balstīti uz tradicionālās teritoriālās jurisdikcijas vispārējo principu plašu koncepciju, pamatojoties uz to, ka attiecīgie darījumi tika veikti uz ASV finanšu iestādēm vai ar to starpniecību, vai arī tranzītā caur ASV, jo tie tiek veikti ASV dolāros (USD), un līdz ar to obligāti ir iesaistītas ASV tīrvērtes iestādes. Skat. Lellouche, P., un Berger, K., *L'extraterritorialité de la législation américaine*, Rapport d'information, Assemblée Nationale, Francija, 2016, 49.–53. lpp. Attiecībā uz ES tiesiskā regulējuma iespējamo pamatojumu vai tā trūkumu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām skat. tostarp Ryngaert, C., "Extraterritorial Export Controls (Secondary Boycotts)", *Chin. J. Int'l L.*, 7. sēj., 2008, 625. lpp., it īpaši 642. un nākamās lpp., Meyer, J.A., "Second Thoughts on Secondary Sanctions", *U. Pa.* [Pensilvānijas Universitāte], *J. Int'l L.*, 30, 2009, 905. lpp., 932. un nākamās lpp., un Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 9.–65. lpp.

aizsargāt un veicināt šo starptautisko tiesību sistēmu. Turklāt Eiropas komersantu kopiena ir iebildusi pret šāda veida tiesisko regulējumu, pamatojoties uz to, ka praksē tas skar gandrīz tikai ārvalstu sabiedrības [7].

5. Visu šo iemeslu dēļ šāds tiesiskais regulējums, kuram ir iespējama ievērojama eksteritoriālā iedarbība, nepalika nepamanīts. 1996. gadā Savienība pieņēma Bloķēšanas statūtu, kura 5. panta pirmā daļa aizliedz Eiropas sabiebrībām ievērot ASV pasākumus [8]. Tomēr saspīlējums starp abiem tiesiskajiem režīmiem, kas ir šā lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatā, rada potenciālas ģeopolitiskas problēmas ne tikai suverenitātes konflikta ziņā, bet arī konkurējošu regulatīvo šķēršļu ziņā Savienības un ASV tirgos. Kā grafiski liecina šīs lietas fakti, ES Bloķēšanas statūta darbība rada virkni līdz šim neatrisinātu juridisku jautājumu un dažādas ļoti praktiskas problēmas, it īpaši situāciju, kad Eiropas sabiedrības saskaras ar neiespējamām un ļoti negodīgām dilemmām, ko rada divu atšķirīgu un pilnībā pretēju tiesisko režīmu piemērošana [9]. Nevaru neatzīmēt, ka šo dilemmu būtība kopā ar nespēju sniegt skaidrus norādījumus par svarīgiem juridiskajiem jautājumiem, kas tieši izriet no ES Bloķēšanas statūta noteikumu piemērošanas, ir tāda, ka Savienības likumdevējs varētu nākotnē pārskatīt veidu, kādā šī statūta noteikumi darbojas pašlaik.

[7] *Hubert de Vauplane* uzskata, ka "visšokējošākais tajā, kā darbojas *OFAC* [(*Office of Foreign Asset Control* – Ārvalstu aktīvu kontroles birojs), kas ir atbildīgs par šo sankciju īstenošanu], ir konkrētā tendence piemērot sankcijas galvenokārt ārvalstu bankām, pat gadījumos, kad vienīgā juridiskā saikne ar Amerikas Savienotajām Valstīm ir ASV dolāra kā maksājuma valūtas izmantošana". No: Vauplane, H., "Iran: "Sanctions américaines contre les banques européennes, hypocrisie ou arnarque?", *Les Échos*, 2012. gada 23. augusts. Skat. arī Stratmann, K., Koch, M., un Brüggmann, M., "Deutsche Firmen leiden unter US-Sanktionen – Amerikanische Konkurrenten werden geschont", *Handelsblatt*, 2019. gada 12. februāris, un "Wie hart Amerikas Forderung deutsche Unternehmen trifft", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2018. gada 10. maijs (avots: https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/schutz-deutscher-unternehmen-vor-us-sanktionen-schwierig-15583846.html). Saistītā jomā, proti, attiecībā uz cīņu pret korupciju, laikrakstā "*The New York Times*" arī tika norādīts, ka 2012. gadā "to vadošo sabiedrību saraksts, kuras noslēdz šādus izlīgumus, ir vienā ziņā īpašs, proti, tajā nav minēti amerikāņu [uzņēmumu] nosaukumi" (Wayne, L., "Foreign Firms Most Affected by a US Law Barring Bribes", *The New York Times*, 2012. gada 3. septembris). Skat. arī Jakobeit, C., "Große Schmiergeldzahler", *Welt-sichen*, Nr. 9, 2010 (avots: https://www.welt-sichten.org/artikel/3103/grosse-schmiergeldzahler), kas ir komentējis apstākli, ka ASV sabiedrībām ir gadu desmitiem ilga pieredze saistībā ar izvairīšanos no *Foreign Corrupt Practices Act* (*FCPA*) un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) noteikumiem, norādot uz politisko spiedienu, ko izdara ASV valdība, balstoties uz tās slepenā dienesta iegūtajām zināšanām, kā rezultātā vairākkārt ir atkārtoti izsludināti ienesīgu projektu konkursi, kā arī uz iespēju vērsties *US Department of Justice* [ASV Tieslietu departamentā], lai valsts drošības interesēs saņemtu atbrīvojumu no *FCPA* noteikumu ievērošanas. Turklāt papildus šī tiesiskā regulējuma ļoti plašam tvērumam vēl pastāv problēmas saistībā ar izmaksām, ko radītu aizstāvēšanās šādā tiesvedībā, ņemot vērā noteiktus procesuālus mehānismus, informācijas pieprasījumus šo pašu procedūru ietvaros, kuri var attiekties uz sensitīviem ekonomiska, finansiāla vai rūpnieciska rakstura datiem, kā arī tiesisko nenoteiktību. Visbeidzot, daži autori ir kritizējuši to, ka iestādes, kuras ir atbildīgas par šo tiesību aktu īstenošanu, izmanto šos aktus kā instrumentu, lai uzsāktu tiešas sarunas ar uzņēmumiem nolūkā piespiest tos sadarboties. Skat. Garapon, A., "Une justice "très" économique", no: Garapon, A., un Servan-Schreiber, P., (red.), *Deals de justice: le marché américain de l'obéissance mondialisée*, Puf, 2015, 119.–120. lpp. Skat. arī Lohmann, S., *Extraterritoriale US-Sanktionen*, *SWP-Aktuell* Nr. 31, 2019. gada maijs. Citi uzskata, ka šie pasākumi liecina par jaunu ASV hegemonijas pretenziju izpausmi. Skat. Szurek, S., "Le recours aux sanctions", no: Gherari, H., un Szurek, S. (red.), *Sanctions unilatérales, mondialisation du commerce et ordre juridique international*, Cedin-Parix X Nanterre, Montchrestien, 1998, 36. lpp., kā arī *Nord Stream 2 Schwesig empört über amerikanische Drohung gegen Ostseehafen*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2020. gada 7. augusts (avots: https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/klima-energie-und-umwelt/nord-stream-2-schwesig-empoert-ueber-drohung-gegen-hafen-16894385.html). Visbeidzot, lai gan tas jau drīzāk attiecas uz tiesību aktiem korupcijas apkarošanas jomā, dažus autorus satrauc apstāklis, ka vairāku ASV sankciju, kas balstītas uz tiesību aktiem ar eksteritoriālu iedarbību, piemērošanas rezultātā tika destabilizētas dažas Eiropas sabiedrības, kam sekoja no Amerikas sabiedrību puses īstenota pārņemšana. Skat. Laïdi, A., *Le droit, nouvelle arme de guerre économique: Comment les États-Unis déstabilisent les entreprises européennes*, Acte Sud, 2019, 156. un nākamās lpp.

[8] Lai gan ES Bloķēšanas statūts nav pirmais akts, kas ir pieņemts, lai cīnītos ar ASV tiesību aktu eksteritorialitāti, tas tomēr ir bijis paraugs Ķīnas Tautas Republikai, kas pavisam nesen ir pieņēmusi līdzīgus noteikumus, kuru lielākā atšķirība ir tā, ka minētie noteikumi nav vērsti pret kādām konkrētām trešās valsts sankcijām, bet ir paredzēts, ka šie noteikumi vispārīgi ir piemērojami, "ja ārvalsts tiesību aktu vai citu pasākumu eksteritoriāla piemērošana, pārkāpjot starptautiskās tiesības un starptautisko attiecību pamatprincipus, nepamatoti nosaka aizliegumus vai ierobežojumus Ķīnas pilsoņiem, juridiskām personām vai citām organizācijām veikt parastus saimnieciskus, tirdzniecības darījumus un saistītas darbības ar trešo valsti (vai reģionu) vai tās pilsoņiem, juridiskām personām vai citām organizācijām". Skat. Wang., J., "Can China's New "Blocking Statute" Combat Foreign Sanctions?" *Conflict of Laws.net*, 2021. gada 30. janvāris.

[9] Šajā sakarā skat. Truyens, L., un Loosveld, S., "The EU Blocking Regulation: navigating a diverging sanctions landscape", *I.C.C.L.R.*, 30(9), 2019, 490.–501. lpp., 501. lappusē, un – atsaucoties uz romānā "*Catch-22*" attēloto situāciju – de Vries, A., "Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)", *Int'l Bus. Lawyer*, 26(8), 1998, 345., 348. lpp.

6. Daudzi no šiem problēmjautājumiem atkal kļuva īpaši aktuāli pēc toreizējā ASV prezidenta Donalda Trampa 2018. gada maija lēmuma izstāties no kodolvienošanās ar Irānu (formāli zināms kā Kopīgais visaptverošais rīcības plāns), ko Irānas Islāma Republika un tā dēvētās "P 5 plus 1" valstis noslēdza Vīnē 2015. gada jūlijā [10]. Šķiet, ka minētais dokuments pats par sevi nav formāls līgums, bet gan drīzāk politiska vienošanās starp piecām ANO Drošības padomes pastāvīgajām loceklēm (Amerikas Savienotās Valstis, Krievijas Federācija, Ķīnas Tautas Republika, Apvienotā Karaliste un Francijas Republika) kopā ar Vācijas Federatīvo Republiku un Eiropas Savienību, no vienas puses, un Irānas Islāma Republiku, no otras puses. Šī vienošanās tostarp paredzēja, ka Irānas Islāma Republika samazinās savus bagātinātā urāna un centrifūgu krājumus un piekritīs regulāru pārbaužu programmai apmaiņā pret atsevišķu ekonomisko sankciju pakāpenisku atcelšanu. Šīs vienošanās galvenais mērķis bija nodrošināt, ka Irānas Islāma Republika neīsteno nekādas ambīcijas, kas tai varēja būt, lai sasniegtu spēju ražot un izgatavot kodolieročus.

7. Savukārt Prezidenta Trampa lēmums izstāties no minētās vienošanās radīja jaunas ASV sankcijas. Tas radīja ievērojamas grūtības atsevišķām lielākajām Eiropas sabiedrībām [11]. Tādēļ, lai pēc Amerikas Savienoto Valstu izstāšanās no Kopīgā visaptverošā rīcības plāna novērstu ietekmi, ko rada minēto ASV sankciju pret Irānas struktūrām atjaunošana, Eiropas Savienība ir iekļāvusi ASV tiesību aktus, kuri ir saistīti ar sankciju programmu pret Irānu, to ārvalstu tiesību aktu sarakstā, uz kuriem attiecas ES Bloķēšanas statūts.

8. Pirms pievēršos šiem jautājumiem, vispirms ir jāizklāsta atbilstošās tiesību normas.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesības

1. ES Bloķēšanas statūts

9. ES Bloķēšanas statūta pirmajā līdz septītajā apsvērumā ir paredzēts:

"tā kā Kopienas mērķi ietver pasaules tirdzniecības harmoniskas attīstības veicināšanu un starptautiskās tirdzniecības ierobežojumu pakāpenisku atcelšanu;

tā kā Kopiena pieliek visas pūles, lai pēc iespējas sasniegtu mērķi – brīvu kapitāla apriti starp dalībvalstīm un trešām valstīm, tostarp jebkādu ierobežojumu novēršanu tiešo ieguldījumu [veikšanā], ieskaitot ieguldījumus nekustamajā īpašumā, finanšu pakalpojumu sniegšanā vai vērtspapīru ievešanā kapitāla tirgos;

tā kā trešās valstis ir ieviesušas konkrētus normatīvos aktus un citus juridiskus instrumentus nolūkā reglamentēt dalībvalsts jurisdikcijā esošo fizisko un juridisko personu darbību;

[10] ES Bloķēšanas statūta noteikumi netika piemēroti ilgu laiku, jo ASV prezidenti secīgi apturēja pretrunīgās Helmsa–Bērtona likuma (*Helms-Burton Act*) III sadaļas piemērošanu, kā arī tāpēc, ka pēc 2006. gada Savienības un ASV sankcijām attiecībā uz Irānu bija tendence tuvināties. Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 81. lpp.

[11] Viszināmākais no šiem gadījumiem attiecas uz banku *BNP Paribas*, kurai tika uzlikts naudas sods 8,9 miljardu USD apmērā par naudas pārskaitīšanu caur Amerikas Savienotājām Valstīm no 2004. gada līdz 2012. gadam Sudānas (6,4 miljardi USD), Kubas (1,7 miljardi USD) un Irānas (650 miljoni USD) klientu vārdā. Turklāt bankai uz vienu gadu tika aizliegts veikt ASV dolāru klīringa operācijas saistībā ar tās naftas un gāzes produktu finanšu darījumiem, kā arī vairākiem vadītājiem, tostarp tās grupas galvenajam izpilddirektoram, bija jāatstāj savs amats *BNP Paribas*.

tā kā ar savu eksteritoriālo piemērošanu šādi tiesību akti, tostarp citi normatīvie akti un juridiskie instrumenti, ir pretrunā starptautiskajām tiesībām un kavē iepriekšminēto mērķu sasniegšanu;

tā kā šādi normatīvi akti un citi juridiski instrumenti un ar tiem pamatota vai no tiem izrietoša rīcība ietekmē vai, iespējams, var ietekmēt iedibināto tiesisko kārtību, un tiem ir nelabvēlīga ietekme uz Kopienas interesēm un to fizisko un juridisko personu interesēm, kas īsteno savas tiesības saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu;

tā kā šajos izņēmuma apstākļos jārīkojas Kopienas mērogā, lai aizsargātu iedibināto tiesisko kārtību, Kopienas intereses un minēto fizisko un juridisko personu intereses, jo īpaši novēršot, neitralizējot, aizkavējot attiecīgo ārvalstu tiesību aktu iedarbību vai citādi pretdarbojoties tai;

tā kā prasība sniegt informāciju saskaņā ar šo regulu neliedz dalībvalstij pieprasīt, lai tāda paša veida informāciju sniegtu arī minētās valsts iestādēm".

10. ES Bloķēšanas statūta 1. panta pirmajā daļā ir paredzēts:

"Šī regula nodrošina aizsardzību un pretdarbojas tās pielikumā norādīt[o] likum[u], cit[u] normatīv[o] akt[u] un juridisk[o] instrument[u], kā arī ar tiem pamatotu un no tiem izrietošu darbību eksteritoriālas piemērošanas sekām, ja šāda piemērošana ietekmē 11. pantā norādīto personu intereses, kas nodarbojas ar starptautisko tirdzniecību un/vai kapitāla apriti un ar to saistītajiem komercpasākumiem starp Kopienu un trešām valstīm."

11. ES Bloķēšanas statūta 4. pantā ir paredzēts:

"Neviens tiesas spriedums un neviens ārpus Kopienas esošas administratīvas iestādes lēmums, ar ko tieši vai netieši piemēro pielikumā precizētos tiesību aktus vai uz tiem pamatotas vai no tiem izrietošas darbības, nekādā veidā netiek atzīts vai izpildīts."

12. ES Bloķēšanas statūta 5. pantā ir paredzēts:

"Neviena 11. pantā norādītā persona tieši, ar palīga vai citas personas starpniecību, ar darbību vai ar tīšu bezdarbību nepakļaujas nevienai prasībai vai aizliegumam, tostarp ārvalstu tiesu pieprasījum[iem], kas tieši vai netieši pamatojas uz pielikumā precizētajiem tiesību aktiem vai izriet no tiem, kā arī ar šiem tiesību aktiem pamatotām vai no tiem izrietošām darbībām.

Saskaņā ar 7. un 8. pantā noteikto kārtību personām var atļaut pilnībā vai daļēji pakļauties šiem tiesību aktiem tādā mērā, lai nepakļaušanās nenodarītu nopietnu kaitējumu viņu pašu vai Kopienas interesēm. Šī noteikuma piemērošanas kritēriju[s] nosaka saskaņā ar 8. pantā izklāstīto kārtību. Ja ir pietiekami pierādījumi, ka nepakļaušanās izraisītu nopietnu kaitējumu fiziskai vai juridiskai personai, Komisija nekavējoties iesniedz 8. pantā minētajai komitejai saskaņā ar regulas noteikumiem veicamo pasākumu projektu."

13. ES Bloķēšanas statūta 6. pantā ir paredzēts:

"Ikvienai 11. pantā minētajai personai, kas iesaistās 1. pantā minētajās darbībās, ir tiesības saņemt atlīdzību par jebkādiem zaudējumiem, tostarp tiesas izdevumus, ko šai personai radījusi pielikumā precizēto tiesību aktu piemērošana vai ar tiem pamatotas vai no tiem izrietošas darbības.

Šādu atlīdzību var iegūt no fiziskas vai juridiskas personas vai jebkuras citas juridiskas vienības, kas radījusi zaudējumus, vai no jebkuras personas, kura darbojas tās interesēs vai kā starpnieks.

[..]"

14. ES Bloķēšanas statūta 7. pantā ir paredzēts:

"Šīs regulas ieviešanai Komisija:

[..]

b) saskaņā ar 5. pantā izklāstītajiem nosacījumiem piešķir pilnvaras [atļauju] un, nosakot termiņu attiecībā uz komitejas sniegto atzinumu, pilnībā ņem vērā termiņu, kas jāievēro personām, uz kurām attiecas pilnvaras [atļauja];

[..]."

15. ES Bloķēšanas statūta 8. pantā ir paredzēts:

"1. Lai īstenotu 7. panta b) punktu, Komisijai palīdz Eksteritoriālo tiesību aktu komiteja. Minētos īstenošanas aktus pieņem saskaņā ar pārbaudes procedūru, kas minēta šā panta 2. punktā. Minētā komiteja ir komiteja Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 182/2011 [12] nozīmē.

2. Ja ir atsauce uz šo punktu, piemēro Regulas (ES) Nr. 182/2011 5. pantu."

16. ES Bloķēšanas statūta 9. pantā ir noteikts:

"Katra dalībvalsts nosaka sankcijas, kas piemērojamas jebkura šīs regulas attiecīgā noteikuma pārkāpuma gadījumā. Šādām sankcijām jābūt efektīvām, proporcionālām un preventīvām."

17. ES Bloķēšanas statūta 11. pantā ir paredzēts:

"Šo regulu piemēro:

1) ikvienai fiziskai personai, kas ir Kopienas rezidents [..] un dalībvalsts pilsonis;

2) ikvienai juridiskai personai, kas ir reģistrēta Kopienā;

3) ikvienai fiziskai vai juridiskai personai, kas minēta Regulas (EEK) Nr. 4055/86 [13] 1. panta 2. punktā;

4) ikvienai fiziskai personai, kas ir Kopienas rezidents, ja vien šī persona neatrodas savā pilsonības valstī;

[12] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 182/2011 (2011. gada 16. februāris), ar ko nosaka normas un vispārīgus principus par dalībvalstu kontroles mehānismiem, kuri attiecas uz Komisijas īstenošanas pilnvaru izmantošanu (OV 2011, L 55, 13. lpp.).

[13] Padomes Regula (EEK) Nr. 4055/86 (1986. gada 22. decembris), ar ko brīvas pakalpojumu sniegšanas principu piemēro jūras pārvadājumiem starp dalībvalstīm un starp dalībvalstīm un trešām valstīm (OV 1986, L 378. 1. lpp.).

5) ikvienai citai fiziskai personai Kopienas teritorijā, tostarp Kopienas teritoriālajos ūdeņos un gaisa telpā, kā arī jebkurā lidmašīnā vai uz jebkura kuģa, kas ir dalībvalsts jurisdikcijā vai kontrolē, ja šī persona darbojas savā profesijā."

2. Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2018/1101

18. Komisijas Īstenošanas regulas (ES) 2018/1101 (2018. gada 3. augusts), ar ko nosaka kritērijus [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta otrās daļas piemērošanai [14], 4. pantā ir paredzēts:

"Novērtējot, vai tiktu nodarīts nopietns kaitējums aizsargātajām interesēm, kā minēts [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta otrajā daļā, Komisija attiecīgā gadījumā citstarp apsver šādus nekumulatīvus kritērijus:

a) to, vai ir ticams, ka aizsargātās intereses būs pakļautas konkrētam riskam (ņemot vērā aizsargātajām interesēm radītā kaitējuma kontekstu, būtību un izcelsmi);

b) to, vai trešā valstī, kas ir sarakstā iekļauto eksteritoriālo tiesību aktu izcelsmes valsts, pret pieteicēju uzsākta administratīva vai tiesas izmeklēšana vai iepriekš noslēgta vienošanās par izlīgumu;

c) to, vai pastāv būtiska piesaiste trešai valstij, kas ir sarakstā iekļauto eksteritoriālo tiesību aktu vai pēcākas darbības izcelsmes valsts, piemēram, pieteicējam ir mātessabiedrība(-as) vai meitassabiedrības, vai tādu fizisko vai juridisko personu līdzdalība, kurām primārā jurisdikcija ir trešā valstī, kas ir sarakstā iekļauto eksteritoriālo tiesību aktu vai pēcākas darbības izcelsmes valsts;

d) to, vai, objektīvi spriežot, pieteicējs varētu veikt pasākumus, lai novērstu vai mazinātu kaitējumu;

e) nelabvēlīgo ietekmi uz saimnieciskās darbības veikšanu, konkrētāk, to, vai pieteicējs piedzīvotu ievērojamus saimnieciskus zaudējumus, kas, piemēram, varētu apdraudēt tā pastāvētspēju vai radītu ievērojamu bankrota risku;

f) to, vai pieteicēja darbība tiktu pārmērīgi apgrūtināta, jo pazaudētas būtiskas izejvielas vai resursi, kas nevar tikt pienācīgi aizstāti;

g) to, vai tiktu ievērojami apgrūtināta pieteicēja personīgo tiesību izmantošana;

h) to, vai tiek apdraudēts drošums, drošība vai cilvēku dzīvības, veselības un vides aizsardzība;

i) to, vai tiek apdraudēta Savienības spēja īstenot savu politiku humanitārās palīdzības, attīstības un tirdzniecības jomās vai tās iekšējās politikas ārējos aspektus;

j) stratēģiskas nozīmes preču vai pakalpojumu iekšzemes vai pārrobežu piegādes drošību visā Savienībā vai atsevišķā dalībvalstī un ar to saistītu iztrūkumu vai traucējumu ietekmi;

[14] OV 2018, L 199 I, 7. lpp.

k) sekas iekšējam tirgum personu brīvas pārvietošanās un preču, pakalpojumu un kapitāla brīvas aprites ziņā, kā arī sekas finanšu un ekonomikas stabilitātei vai Savienības būtiskajai infrastruktūrai;

l) kaitējuma sistēmisko ietekmi, it īpaši tā netiešo negatīvo ietekmi uz citām nozarēm;

m) ietekmi uz vienas vai vairāku dalībvalstu darba tirgu un tās sekas Savienībā pārrobežu kontekstā;

n) jebkuru citu nozīmīgu faktoru."

B. ASV tiesības

1. Pasākumi attiecībā uz Irānu

19. ASV ir pieņēmušas tiesību aktus, kuros ir paredzētas sankcijas par pārkāpumiem saistībā ar to noteikto embargo pret citām valstīm. Tomēr sākotnēji ES Bloķēšanas statūta pielikumā tika minēti tikai trīs tiesību akti, proti, *National Defense Authorisation Act for Fiscal Year 1993* [Nacionālās aizsardzības sankciju akts 1993. budžeta gadam], kura prasības ir apvienotas *Cuban Liberty and Democratic Solidarity Act of 1996* [1996. gada Kubas brīvības un demokrātiskās solidaritātes akta] I sadaļā, un *Iran and Libya Sanctions Act 1996* [1996. gada Irānas un Lībijas sankciju akts].

20. 1996. gada Kubas brīvības un demokrātiskās solidaritātes (*Libertad*) akts (parasti dēvēts par "Helmsa–Bērtona likumu") tika pieņemts, lai stiprinātu un turpinātu īstenot ASV embargo pret Kubu. Ar to ir aizliegts tieši vai ar trešo valstu starpniecību eksportēt uz Amerikas Savienotajām Valstīm jebkādas Kubas izcelsmes preces vai pakalpojumus vai arī preces vai pakalpojumus, kas ietver Kubas izcelsmes materiālus vai preces, tirgot preces, kas atrodas vai ir atradušās Kubā vai arī transportētas no tās vai caur to, nodarboties ar Kubas izcelsmes cukura reeksportu uz Amerikas Savienotajām Valstīm bez eksportētāja valsts kompetentas iestādes paziņojuma vai importēt Amerikas Savienotajās Valstīs cukura izstrādājumus bez garantijas, ka tie nav Kubas ražojumi. Turklāt šajā aktā bija paredzēts iesaldēt Kubas aktīvus un finanšu darījumus ar Kubas Republiku.

21. It īpaši minētā likuma III sadaļas noteikumi paredz gan līdzekļus, lai atturētu no ieguldījumu veikšanas Kubā, gan tiesiskās aizsardzības līdzekli tiem, kuru īpašums ir ticis ekspropriēts. Tajā it īpaši tiek paredzēts tiesiskās aizsardzības līdzeklis ASV valstspiederīgajiem, kuri ir cietuši Kubas Republikas ekspropriācijas prakses dēļ, piešķirot viņiem tiesības vērsties ASV tiesās pret jebkuru ārvalstnieku, kurš "tirgojas" ar īpašumu, ko ir "konfiscējusi" Kubas valdība 1959. gada 1. janvārī vai pēc tam. Helmsa–Bērtona likumā jēdziens "tirgošanās" ir definēts plaši, ietverot plašu darbību klāstu saistībā ar ekspropriēto īpašumu, tostarp tā pārdošanu un pārvaldīšanu, kā arī peļņas gūšanu, izmantojot citas personas starpniecību darījumu veikšanā [15].

22. 1996. gada Irānas un Lībijas sankciju aktā (zināms arī kā Amato–Kenedija likums) ir paredzēts, ka ekonomikas dalībnieki, uz kuriem ir attiecināms embargo pret Irānu vai Lībiju, nedrīkst ieguldīt nevienā no šīm valstīm summu, kas pārsniedz 40 miljonus USD 12 mēnešu

[15] Skat. Arendt, M., "The Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act of 1996: Isolationist Obstacle to Policy of Engagement", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 30(1), 1998, 262. lpp.

laikposmā un kas "tieši un ievērojami palīdz vairot Irānas un Lībijas spēju attīstīt to naftas resursus". Jēdziens "ieguldījums" attiecas uz līguma noslēgšanu par minēto attīstību, galvojumu attiecībā uz to, no tā gūto peļņu vai īpašuma daļas pirkumu.

23. Reaģējot uz šo tiesību aktu pieņemšanu, Savienība papildus politisku aizrādījumu izteikšanai un ES Bloķēšanas statūta pieņemšanai iesniedza prasību Pasaules Tirdzniecības organizācijas strīdu izšķiršanas mehānisma ietvaros, lūdzot ASV tiesību aktu atzīt par prettiesisku, pamatojoties uz Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību[16] XXI pantu. Pēc tam, kad 1997. gada 11. aprīlī Savienība noslēdza ar Amerikas Savienotajām Valstīm vienošanos par ASV eksteritoriālajiem tiesību aktiem, šī prasība tika atsaukta.

24. Kā jau esmu norādījis, 2018. gada maijā Amerikas Savienotās Valstis izstājās no Kopīgā visaptverošā rīcības plāna (pazīstams arī kā "[kodol]vienošanās ar Irānu"), kas tika parakstīts Vīnē 2015. gada 14. jūlijā. Kopīgā visaptverošā rīcības plāna mērķis bija kontrolēt Irānas kodolprogrammu un atcelt ekonomiskās sankcijas pret Irānu. Tā rezultātā tika atjaunoti ASV *Iran Transactions and Sanctions Regulations* [Noteikumi par darījumiem ar Irānu un sankcijām pret to] (turpmāk tekstā – "*ITSR*"). Atbildot uz šiem jaunajiem pasākumiem, 2018. gadā tika grozīts ES Bloķēšanas statūta pielikums[17], lai iekļautu papildu ASV tiesību aktus, galvenokārt tos, kuru mērķis ir īstenot sankcijas pret Irānu. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir precizēts, ka ASV *Office of Foreign Assets Control* [Ārvalstu aktīvu kontroles birojs] (turpmāk tekstā – "*OFAC*") ir iekļāvis prasītāju *Specially Designated Nationals and Blocked Person List* [Īpaši apzīmētu un bloķētu personu saraksts] (turpmāk tekstā – "*SDN*"), uz kuru ir atsauce vairākos tiesību aktos, kas minēti ES Bloķēšanas statūta pielikumā.

25. Viens no šādiem tiesību aktiem ir *Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012* [Irānas draudu samazināšanas un Sīrijas cilvēktiesību 2012. gada akts]. Minētā akta 220. panta c) punktā ir paredzēts, ka gadījumā, ja persona apzināti un tieši turpina nodrošināt piekļuvi specializētiem finanšu ziņošanas pakalpojumiem vai apzināti sekmē tiešu vai netiešu piekļuvi šādiem ziņošanas pakalpojumiem Irānas Centrālajai bankai vai finanšu iestādēm, ASV prezidents var noteikt sankcijas.

26. Vēl viens būtisks tiesību akts, kas tika papildus iekļauts ES Bloķēšanas statūta pielikumā, ir *ITSR*.

27. *ITSR* 560.211 pantā "Aizliegti darījumi, kas saistīti ar bloķētu īpašumu" ir paredzēts:

"(a) Jebkurš Irānas valdības, tostarp Irānas Centrālās bankas, īpašums un tiesības saistībā ar īpašumu, kas atrodas Amerikas Savienoto Valstu teritorijā vai atradīsies to teritorijā vēlāk, vai arī kas ir vai vēlāk būs jebkuras ASV personas, tostarp jebkuras ārvalstu filiāles, valdījumā vai kontrolē, tiek bloķēti un tos nedrīkst nodot, apmaksāt, eksportēt, atsaukt vai veikt citādus darījumus ar tiem.

[16] OV 1994, L 336, 11. lpp. Skat. Lesguillons, H., "Helms-Burton and D'Amato Acts: Reactions of the European Union", *I.B.L.J.*, 1. sēj., 1997, 95.–111. lpp., it īpaši 97.–103. lpp., un Smis, S., Van Der Borght, K., "The EU-U.S. Compromise on the Helms-Burton and D'Amato Acts", *American Journal of Int'l Law*, 93, 1999, 227. lpp., it īpaši 231.–235. lpp.

[17] Skat. Regulu 2018/1100.

(b) Jebkurš Irānas finanšu iestādes, tostarp Irānas Centrālās bankas, īpašums un tiesības saistībā ar īpašumu, kas atrodas Amerikas Savienoto Valstu teritorijā vai atradīsies to teritorijā vēlāk, vai arī kas ir vai vēlāk būs jebkuras ASV personas, tostarp jebkuras ārvalstu filiāles, valdījumā vai kontrolē, tiek bloķēti un tos nedrīkst nodot, apmaksāt, eksportēt, atsaukt vai veikt citādus darījumus ar tiem.

(c)(1) Jebkurš tālāk minēto personu īpašums un tiesības saistībā ar īpašumu, kas atrodas Amerikas Savienoto Valstu teritorijā vai atradīsies to teritorijā vēlāk, vai arī kas ir vai vēlāk būs jebkuras ASV personas, tostarp jebkuras ārvalstu filiāles, valdījumā vai kontrolē, tiek bloķēti un tos nedrīkst nodot, apmaksāt, eksportēt, atsaukt vai veikt citādus darījumus ar tiem:

(i) jebkura persona, par kuru *Secretary of the Treasury* [ASV Finanšu departamenta sekretārs] pēc apspriešanās ar *Secretary of State* [Valsts sekretāru] ir noteicis, ka tā pieder vai to kontrolē, vai arī tā ir tieši vai netieši rīkojusies, vai arī tiek apgalvots, ka tā ir rīkojusies tādas personas uzdevumā vai vārdā, kuras īpašums vai tiesības saistībā ar īpašumu ir bloķēti atbilstoši noteikumiem, kas ietverti šī panta a) punktā līdz c) punkta 1) apakšpunkta i) punktā [..]

[..]

(d) Šī panta a)–c) punktā paredzētie aizliegumi ietver aizliegumus veikt tostarp – bet ne tikai – šādus darījumus:

(1) jebkāda ieguldījuma veikšana vai līdzekļu, preču vai pakalpojumu sniegšana no tādas personas puses, tādai personai vai tādas personas labā, kuras īpašums vai tiesības saistībā ar īpašumu ir bloķēti saskaņā ar šī panta a)–c) punktu, un

(2) jebkāda ieguldījuma vai līdzekļu, preču vai pakalpojumu saņemšana no tādas personas, kuras īpašums vai tiesības saistībā ar īpašumu ir bloķēti saskaņā ar šī panta a)–c) punktu."

28. Šo noteikumu 560.325. pantā "Īpašums; tiesības saistībā ar īpašumu" ir paredzēts:

"Jēdzieni *īpašums* un *tiesības saistībā ar īpašumu* attiecas tostarp – bet ne tikai – uz naudu, čekiem, pārvedu vekseļiem, dārgmetāliem, noguldījumiem bankā, krājkontiem, parādiem, parādsaistībām, parādu vērtspapīriem, parādzīmēm, galvojumiem, obligācijām, parastām akcijām, obligāciju vērtspapīriem, kuponu maksājumiem, jebkādiem citiem finanšu instrumentiem, bankas parakstītiem pārvedu vekseļiem, hipotēkām, ķīlām, ķīlas tiesībām vai citām tiesībām, kas saistītas ar nodrošinājumu, noliktavas glabājuma kvītīm, konosamentiem, trasta kvītīm, pavadzīmēm, jebkādiem citi īpašumtiesību vai parādsaistību apliecinošiem dokumentiem, akreditīviem un jebkādiem dokumentiem saistībā ar no tiem izrietošām tiesībām vai saistībām, pilnvarām, precēm, izstrādājumiem, produkciju, kustamo mantu, krājumiem, kuģiem, precēm uz kuģiem, nekustamā īpašuma hipotēkām, trasta līgumiem, pakalpojuma sniedzēja pārdošanas līgumiem, līgumiem attiecībā uz zemi, nomas tiesībām, nomas maksu, nekustamo īpašumu un jebkurām tiesībām attiecībā uz to, iespējas līgumiem, apgrozāmiem vērtspapīriem, akceptiem, autoratlīdzībām, grāmatvedības pārskata dokumentiem, īstermiņa parādsaistībām, spriedumiem, patentiem, preču zīmēm vai autortiesībām, apdrošināšanas polisēm, seifiem un to saturu, ikgadējiem pabalstiem, pūlinga līgumiem, jebkāda veida pakalpojumiem, jebkāda veida līgumiem un jebkuru citu īpašumu – nekustamo, personīgo vai jaukta statusa, materiālu vai nemateriālu, vai arī pašreizējas, nākotnes vai iespējamas tiesības attiecībā uz šo īpašumu."

29. Šo noteikumu 560.410. pantā "Pakalpojumu sniegšana" ir paredzēts:

"[..]

(c) 560.211 pantā paredzētie aizliegumi veikt darījumus ar bloķēto īpašumu ir attiecināmi uz Amerikas Savienoto Valstu teritorijā sniegtiem pakalpojumiem vai pakalpojumiem, kurus sniedz ASV personas, neatkarīgi no atrašanās vietas, tostarp, ja tos sniedz tādas struktūras ārvalstu filiāle, kas atrodas ASV:

[..]

(2) Attiecībā uz Irānas valdības, Irānas finanšu institūcijas vai jebkuras citas personas, kuras īpašums vai tiesības saistībā ar īpašumu ir bloķēti saskaņā ar 560.211 pantu, mantiskajām interesēm.

[..]."

30. Izskatāmajā lietā nedz iesniedzējtiesa savā nolēmumā, nedz kāds no lietas dalībniekiem savos apsvērumos nav precīzi norādījis, kura tiesību akta noteikumi varētu tikt piemēroti attiecībā uz *Deutsche Telekom GmbH*, ja šī sabiedrība nebūtu izbeigusi tās līgumus ar *Bank Melli Iran*. Manuprāt, šķiet, ka abi iepriekš minētie ASV tiesību akti ir vienīgie, kas varētu tikt piemēroti, lai gan tas būs atkarīgs no lietas apstākļiem.

31. Attiecībā uz finanšu sodiem gan Amato–Kenedija likumā, gan *ITSR* ir atsauce uz *International Emergency Economic Power Act* [Starptautisko ārkārtas ekonomisko pilnvaru likuma] (*U.S.C.* [Amerikas Savienoto Valstu Kodeksa] 50. sadaļa, 1705. iedaļa) 206. pantu. Šajā pēdējā likumā ir paredzēts, ka civiltiesiskā sankcija par šā likuma noteikumu pārkāpumiem (līdz ar to arī par abu iepriekš minēto tiesību aktu normu pārkāpumiem) nepārsniedz lielāko no šīm divām summām: vai nu 250 000 USD, vai arī summa, kas ir divkāršs tā darījuma apmērs, kurš ir sodītā pārkāpuma pamatā. Starptautisko ārkārtas ekonomisko pilnvaru likumā attiecībā uz krimināl sodiem ir arī paredzēts, ka personai, kura ir notiesāta par šā likuma (un līdz ar to par Amato–Kenedija likuma un *ITSR*) attiecīgo normu pārkāpumu, pēc notiesāšanas uzliek naudas sodu, kas nepārsniedz 1 000 000 USD, vai fiziskas personas gadījumā var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, kas nav ilgāks par 20 gadiem, vai arī piemēro abus soda veidus [18].

2. Foreign Sovereign Compulsion doktrīna ASV tiesībās

32. *Foreign Sovereign Compulsion* doktrīna (doktrīna par ārvalsts suverēna piespiedu pasākumiem) ir aizstāvības līdzeklis, ko 1958. gadā ASV Augstākā tiesa atzina spriedumā *Société Internationale* pret *Rogers*, 357 U.S. 197 (1958) [19]. Šī doktrīna sakņojas taisnīga procesa principā, kā arī doktrīnā par starptautisku savstarpēju tiesību atzīšanu, proti, citas suverēnas valsts tiesību sistēmas ievērošanu [20]. Saskaņā ar šo doktrīnu, kas īpaši tikusi piemērota saistībā ar pretmonopola

[18] Attiecībā uz ES Bloķēšanas statūta 6. pantu (pazīstams kā atgūšanas ("*claw-back*") noteikums) jānorāda, ka, ciktāl Amerikas Savienotās Valstis principā gūst labumu no imunitātes pret tiesvedību saskaņā ar šā brīža starptautiskajām paražu tiesībām, šī norma, visticamāk, galvenokārt attieksies uz personām, kas ceļ privātu prasību. Tomēr šā statūta pielikumā minētie ASV tiesību akti attiecībā uz Irānu, šķiet, neparedz privātu izpildes mehānismu, kā tas ir Helmsa–Bērtona likuma III sadaļā.

[19] Lietā *Société Internationale* pret *Rogers* ASV Augstākā tiesa atcēla sākotnējo *US District Court* [ASV apgabaltiesas] konstatējumu par to, ka ir noticis ASV rīkojuma sniegt informāciju pārkāpums, pamatojoties uz to, ka draudi tikt apsūdzētam Šveicē par šīs jurisdikcijas noteikumu par informācijas neizpaušanu pārkāpumu liedza prasītājam šajā lietā izpildīt attiecīgo rīkojumu.

[20] Skat. Wallace Jr., D., "The Restatement and Foreign Sovereign Compulsion: A Plea for Due Process", *International Lawyer*, 23. sēj., ABA, 1989, 593. lpp., īpaši 595.–596. lpp.

likumiem [21], valsts vai federālajai administrācijai tiek liegts pieprasīt personai a) veikt tādu darbību citā valstī, kas ir aizliegta ar tās valsts tiesību aktiem, kuras valstspiederīgais ir šī persona, vai b) atturēties no tādas darbības veikšanas citā valstī, ko prasa veikt šīs valsts tiesību akti vai tās valsts tiesību akti, kuras valstspiederīgais ir šī persona.

33. Tomēr attiecībā uz minētās doktrīnas piemērošanu saistībā ar bloķēšanas statūtiem, ko ir pieņēmusi Kanāda, Apvienotā Karaliste un Eiropas Savienība, lietā *United States* pret *Brodie*, 174 F. Supp. 2d 294 (E.D. Pa. 2001), *US District Court for the Eastern District of Pennsylvania* (Amerikas Savienoto Valstu Pensilvānijas austrumu rajona apgabaltiesa) konstatēja, ka atbildētāji minētajā lietā, kas bija veikuši tādus darījumus ar Kubas Republiku, kuri ir aizliegti ar ASV tiesību aktiem, nevarēja tiesvedībā atsaukties uz *Foreign Sovereign Compulsion* doktrīnu divu iemeslu dēļ [22]. Pirmkārt, ja doktrīnas pamats ir cieņa pret citas suverēnas valsts tiesību aktiem, šo doktrīnu nevar piemērot krimināllietā, jo ASV sabiedriskās kārtības pārkāpums ir apstāklis, kas ir pārāks par jebkādiem starptautiskās savstarpējās tiesību atzīšanas apsvērumiem. Otrkārt, nenoteikdama, ka doktrīna nekad nevarētu radīt ar taisnīgo procesu saistītas bažas krimināltiesību jomā, *US District Court* nosprieda, ka minētajā lietā netika izvirzīti nekādi jautājumi saistībā ar taisnīgo procesu, pamatojoties uz to, ka dažādi valsts bloķēšanas statūtu noteikumi, kas tanī brīdī bija spēkā Kanādā, Apvienotajā Karalistē un Eiropas Savienībā, neradīja attiecīgajai sabiedrībai pienākumu tirgoties ar Kubas Republiku. Proti, agrākās lietās, kurās tika piemērota šī doktrīna, ārvalstīs tika izdoti īpaši rīkojumi attiecībā uz atbildētājiem, paredzot tiem veikt konkrētas darbības. Ja nav šādu rīkojumu, kriminālvajāšanas draudi nepastāv. Lietā *United States* pret *Brodie* šādi rīkojumi nebija izdoti. Varbūt vissvarīgāk, minētajā lietā netika iesniegti nekādi pierādījumi par to, ka attiecīgo bloķēšanas statūtu noteikumi *paredzētu pienākumu* atbildētājiem *pārdot* viņu produkciju Kubas Republikai. Attiecīgi līdz ar to trūka piespiedu elementa, ko paredz *Foreign Sovereign Compulsion* doktrīna.

C. Vācijas tiesības

34. Vācijas valdība uzskata, ka beztermiņa pakalpojumu līgumu (pie kuriem pieder līgumi par telesakaru pakalpojumu sniegšanu) gadījumā, ja pēdējie ir noslēgti uz nenoteiktu laiku, saskaņā ar *Bürgerliches Gesetzbuch* (Vācijas Civilkodekss, turpmāk tekstā – "*BGB*") 620. panta 2. punktu katrai līgumslēdzējpusei ir parastās tiesības izbeigt līgumu ar uzteikumu, proti, iespēja izbeigt līgumu bez īpaša iemesla. Piemērojamie uzteikšanas termiņi un atbilstošie datumi ir noteikti *BGB* 621. pantā, kurā ir paredzēti dažādi uzteikšanas termiņi – atkarībā no samaksas datuma (katru dienu, katru nedēļu, katru mēnesi, katru ceturksni vai cits termiņš). Savukārt attiecībā uz pakalpojumu līgumiem, kuri ir noslēgti uz noteiktu laiku, likumā nav paredzētas "parastās" tiesības izbeigt līgumu ar uzteikumu. Šie līgumu tiek izbeigti, beidzoties līguma termiņam, saskaņā ar *BGB* 620. panta 1. punktu. Tā kā šie noteikumi ir dispozitīvas normas, puses var atkāpties no tiem. Turklāt visus līgumus ar nepārtrauktu izpildi, kā tas ir daudzu pakalpojumu līgumu gadījumā, var jebkurā brīdī izbeigt nopietnu iemeslu dēļ saskaņā ar *BGB* 314. pantu.

[21] Lietā *Interamerican Refining Corp.* pret *Texaco Maracaibo, Inc*, 307 F. Supp. 1291 (D. Del. 1970), *United States District Court for Delaware* [Amerikas Savienoto Valstu Delavēras apgabaltiesa] atzina, ka atbildētāja atteikums pārdot naftu bija saistīts ar Venecuēlas valdības ietekmi.

[22] Tomēr jānorāda, ka lietā *Societe Nationale Aéronautique* pret *District Court*, 482 U.S. 522 (1987), tiesnesis Stevens J., pasludinot ASV Augstākās tiesas spriedumu, minēja, lai gan tikai zemsvītras piezīmē, ka "nav strīda par to, ka [bloķēšanas] statūtu noteikumi neatņem Amerikas tiesai pilnvaras uzdot tās jurisdikcijai pakļautai personai iesniegt pierādījumus, lai gan to iesniegšana varētu būt konkrētā statūta noteikumu pārkāpums". Skat. 29. zemsvītras piezīmi. Tomēr tiesnesis Stevens J. norādīja, ka "Amerikas tiesām būtu [..] ar pienācīgu cieņu jāizturas pret jebkuru īpašu problēmu, ar ko saskaras ārvalsts prāvnieks savas valstspiederības vai savu darbību veikšanas vietas dēļ, kā arī pret citas valsts paustām suverēnām interesēm".

35. *BGB* 134. pantā ir paredzēts:

"Tiesisks darījums, kas ir pretrunā likumā paredzētam aizliegumam, nav spēkā, ja vien likumā nav noteikts citādi" [23].

36. Vācijā par ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas pārkāpumu var saukt pie atbildības par administratīvo pārkāpumu saskaņā ar *Außenwirtschaftsgesetz* (Ārējās tirdzniecības likums, turpmāk tekstā – "*AWG*") 19. panta 4. punkta pirmā teikuma 1. apakšpunktu, skatot to kopā ar *Außenwirtschtsverordnung* (Ārējas tirdzniecības noteikumi) 82. panta 2. punktu, un var tikt uzlikts naudas sods līdz 500 000 EUR (*AWG* 19. panta 6. punkts) [24].

III. Pamatlietas fakti un lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu

37. Prasītāja, *Bank Melli Iran*, ir Irānas banka, kas ir atbilstoši Irānas tiesību aktiem dibināta akciju sabiedrība. Tai ir filiāle Hamburgā (Vācijā), un tās pamatdarbība ir ārējās tirdzniecības darījumu ar Irānu apkalpošana. Atbildētāja, *Telekom Deutschland GmbH*, ir *Deutsche Telekom* – kas ir viens no lielākajiem Vācijas telesakaru pakalpojumu uzņēmumiem – meitasuzņēmums. Sabiedrību grupa visā pasaulē nodarbina vairāk nekā 270 000 darbinieku, no tiem vairāk nekā 50 000 – Amerikas Savienotajās Valstīs, kur tiek sasniegti aptuveni 50 % no tās apgrozījuma.

38. Prasītāja un atbildētāja ir noslēgušas pamatlīgumu, kas prasītājai ļauj visus tās uzņēmuma pieslēgumus dažādās vietās Vācijā apvienot vienā līgumā. Saistībā ar šīm līgumattiecībām prasītāja ir pasūtījusi atbildētājai dažādus pakalpojumus, kurus atbildētāja tad arī ir nodrošinājusi un par tiem katru mēnesi izrakstījusi rēķinu aptuveni 2000 EUR apmērā, kas vienmēr ir ticis apmaksāts noteiktajā termiņā. Pakalpojumi, uz kuriem attiecas šie līgumi, ir prasītājas iekšējās un ārējās sakaru infrastruktūras Vācijā ekskluzīvs pamats un līdz ar to, kā iesniedzējtiesa to ir konstatējusi, ir nepieciešami tās uzņēmējdarbības veikšanai.

39. Pēc prezidenta Trampa 2018. gada maija lēmuma, ar kuru Amerikas Savienotās Valstis izstājās no Kopīgā visaptverošā rīcības plāna, attiecīgi atkal stājās spēkā *ITSR*. It īpaši pēc 2018. gada 6. augusta Izpildrīkojuma 13846 par noteiktu sankciju pret Irānu atjaunošanu (*Reimposing Certain Sanctions With Respect to Iran*) pieņemšanas *Bank Melli Iran* atkal tika iekļauta *OFAC* sagatavotajā sankciju sarakstā, proti, *SDN*. *Bank Melli Iran* ir bijusi iekļauta minētajā sarakstā no 2007. gada, pēc tam kad *OFAC* to atzina par bloķētu personu atbilstoši 2005. gada 28. jūnija Izpildrīkojumam 13382 par masu iznīcināšanas ieroču izplatītāju un to atbalstītāju īpašuma bloķēšanu (*Blocking Property of Weapons of Mass Destruction Proliferators and Their Supporters*) [25], pirms šīs sankcijas tika atceltas ar Kopīgo visaptverošo rīcības plānu. Jaunās sankcijas stājās spēkā 2018. gada 5. novembrī.

40. Ar 2018. gada 16. novembra vēstuli atbildētāja iesniedza uzteikumu attiecībā uz visiem līgumiem, kuri bija noslēgti ar prasītāju, ar tūlītēju iedarbību. Tajā pašā datumā atbildētāja līdzīgus uzteikumus nosūtīja vēl vismaz četriem klientiem, kuriem bija saistība ar Irānu un kuru galvenais birojs atradās Vācijā. Prasītāja ierosināja tiesvedību pret atbildētāju par ES Bloķēšanas statūta noteikumu pārkāpumu, un 2018. gada 28. novembrī pirmās instances tiesa, *Landgericht*

[23] Saskaņā ar Vācijas valdības sniegto informāciju *BGB* 134. pantā izmantotais "tiesiskā darījuma" jēdziens attiecas ne tikai uz līgumiem, bet arī uz vienpusējiem tiesiskiem aktiem, piemēram, līguma izbeigšanas aktu.

[24] Atšķirībā no kriminālprocesa uz administratīvā procesa uzsākšanu, lai piemērotu naudas sodu, tiek attiecināts procesa ierosināšanas lietderības princips, kas nozīmē, ka administratīvā iestāde īsteno rīcības brīvību saukšanā pie atbildības par nodarījumu, ņemot vērā lietas individuālos apstākļus.

[25] Skat. Federālā reģistra 72. sēj., Nr. 213 / Pirmdiena, 2007. gada 5. novembris / Piezīmes.

Hamburg (Hamburgas apgabaltiesa, Vācija) izdeva rīkojumu par pagaidu pasākumiem, ar kuru tā noteica atbildētājai pienākumu pildīt spēkā esošos līgumus līdz brīdim, kad beidzas parastais uzteikuma termiņš.

41. Ar 2018. gada 11. decembra vēstuli atbildētāja vēlreiz nosūtīja paziņojumu par uzteikumu. Šajā vēstulē tostarp bija teikts: "[..] ar 2018. gada 16. novembra vēstuli mēs esam iesnieguši uzteikumu attiecībā uz tālāk minētiem pakalpojumiem ar tūlītēju iedarbību. Tīri piesardzības labad mēs turklāt ar šo iesniedzām parasto uzteikumu, kas stātos spēkā tuvākajā iespējamā termiņā".

42. Šiem līgumiem parastais uzteikuma termiņš beidzās attiecīgi 2019. gada 25. janvārī, 2019. gada 10. februārī, 2019. gada 13. martā, 2019. gada 10. un 25. septembrī, 2020. gada 30. janvārī, 2020. gada 22. augustā, kā arī 2021. gada 7. janvārī. Atbildot uz to, prasītāja *Landgericht Hamburg* (Hamburgas apgabaltiesa) lūdza atbildētājai noteikt pienākumu saglabāt pieslēgtas visas līgumā noteiktās līnijas.

43. Pirmās instances tiesa atbildētājai noteica pienākumu pildīt līgumus līdz brīdim, kad beidzas attiecīgais parastais uzteikuma termiņš. Tā noteica, ka atbildētājas īstenotā strīdīgo līgumu uzteikšana parastā kārtībā ir spēkā esoša un it īpaši neesot pretrunā ES Bloķēšanas statūta 5. pantam. Pārējā daļā minētā tiesa prasību noraidīja.

44. Prasītāja pārsūdzēja *Landgericht Hamburg* (Hamburgas apgabaltiesa) nolēmumu iesniedzējtiesā, *Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg* (Hanzas Augstākā tiesa Hamburgā, Vācija), apgalvojot, ka atbildētājas īstenotā līgumu izbeigšana ar uzteikumu ir pretrunā ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajai daļai un tādēļ ir jāuzskata par nepiemērojamu un spēkā neesošu, jo šīs izbeigšanas pamatā esot vienīgi atbildētājas vēlme ievērot kādu no tiesību aktiem, kas uzskaitīti minētā statūta pielikumā. Atbildētāja, pamatojoties uz Komisijas Norādījumiem, apgalvo, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa neietekmē tās tiesības izbeigt līgumus ar uzteikumu, kuras nav atkarīgas no līgumattiecību izbeigšanas iemesla, jo attiecīgais noteikums neierobežojot tās tiesības jebkurā laikā izbeigt darījumu attiecības ar prasītāju un tās motīviem neesot nozīmes.

45. Šajā kontekstā iesniedzējtiesa norādīja, ka, pirmkārt, prasītāja neesot pierādījusi, ka pirms līguma izbeigšanas no Amerikas Savienotajām Valstīm būtu saņemti kādi tieši vai netieši administratīvi vai tiesas rīkojumi. Šajā gadījumā cita Vācijas apelācijas instances tiesa, *Oberlandesgericht Köln* (Federālās zemes Augstākā tiesa Ķelnē, Vācija) 2020. gada 7. februāra spriedumā ir lēmusi, ka šādā situācijā ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa nebūtu piemērojama. Savukārt iesniedzējtiesa uzskata, ka ar sekundāro sankciju esamību vien pietiek, lai konstatētu ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas pārkāpumu, jo tas ir vienīgais veids, kādā varētu tikt efektīvi īstenots tajā noteiktais pienākums.

46. Otrkārt, iesniedzējtiesa norāda, ka līguma izbeigšana (ar uzteikumu) ir ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas pārkāpums, ja tās galvenais iemesls ir ievērot ASV noteiktās sankcijas. Tomēr līguma izbeigšana ar uzteikumu nebūtu pretrunā ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajai daļai, ja tā ir balstīta vienīgi uz ekonomiskiem apsvērumiem, bez konkrētas saiknes ar ASV sankcijām. Līdz ar to iesniedzējtiesai būtu jāpieņem lēmums par to, vai, lai nodrošinātu minētā panta efektivitāti, nebūtu lietderīgi uzskatīt, ka atbildētājai izņēmuma kārtā būtu jāpaskaidro līguma izbeigšanas iemesli vai pat attiecīgā gadījumā jāpierāda, ka lēmums izbeigt līgumu nav pieņemts tādēļ, ka pretējā gadījumā pastāvētu risks saskarties ar nelabvēlīgām sekām ASV tirgū.

47. Treškārt, iesniedzējtiesa uzskata, ka saskaņā ar *BGB* 134. pantu līguma izbeigšana, kas ir pretrunā ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajai daļai, nav spēkā. Tādējādi tiesai rodas jautājums, vai, ņemot vērā ekonomisko zaudējumu draudus atbildētājai, kuras apgrozījums ASV tirgū veido 50 % no tās apgrozījuma, varētu uzskatīt, ka ES Bloķēšanas statūta 9. pantā noteiktajam sodu samērīguma principam pretrunā būtu tas, ka papildus naudas soda uzlikšanai atbildētājam tiek noteikts pienākums turpināt līgumattiecības ar prasītāju.

48. Ceturtkārt, iesniedzējtiesa norāda, ka saskaņā ar ES Bloķēšanas statūta preambulu tā mērķis ir saimnieciskās darbības subjektu aizsardzība. Tomēr šī tiesa uzskata, ka šis mērķis nebūtu sasniedzams, jo ekonomisko zaudējumu draudus ASV tirgū, kas izriet no minētā statūta 5. panta pirmās daļas piemērošanas, pietiekami nekompensē ES Bloķēšanas statūta 6. pantā paredzētās tiesības uz atlīdzību un minētā statūta 5. panta otrajā daļā paredzētā iespēja piešķirt izņēmumu, jo ekonomisko zaudējumu risks vien, iespējams, nebūs pietiekams iemesls šāda izņēmuma noteikšanai. Šajos apstākļos iesniedzējtiesai rodas jautājums, vai pasākums, ar kuru uzņēmumam tiek noteikts aizliegums pārtraukt attiecības ar darījumu partneri, ir saderīgs ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 16. pantā aizsargāto darījumdarbības brīvību un Hartas 52. pantā nostiprināto samērīguma principu.

49. Šādos apstākļos *Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg* (Hanzas Augstākā tiesa Hamburgā, Vācija) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta pirmo daļu piemēro tikai tad, ja attiecībā uz aktīvu ES saimnieciskās darbības subjektu šī [statūta] 11. panta izpratnē Amerikas Savienotās Valstis tieši vai netieši ir izdevušas administratīvus vai tiesas rīkojumus, vai arī, lai to piemērotu, ir pietiekami, ka ES saimnieciskās darbības subjekta rīcība arī bez šādiem rīkojumiem ir vērsta uz to, lai ievērotu sekundāras sankcijas?

2) Gadījumā, ja Tiesa uz pirmo jautājumu atbild, ka ir piemērojama otrā alternatīva,

vai [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta pirmā daļa liedz valsts tiesību aktus interpretēt tādējādi, ka personai, kura iesniedz uzteikumu, ir iespējams arī attiecīgi izbeigt ilgtermiņa līgumsaistības ar līgumpartneri, kuru [*OFAC*] ir iekļāvis [*SDN*], tostarp gadījumā, ja līgumu izbeigšana ir motivēta ar ASV sankciju ievērošanu, nepastāvot vajadzībai norādīt iemeslus līguma izbeigšanai un tātad nepastāvot vajadzībai civilprocesā norādīt un pierādīt, ka līguma izbeigšanas pamatojums katrā ziņā nav ASV noteikto sankciju ievērošana?

3) Gadījumā, ja Tiesa uz otro jautājumu atbild apstiprinoši,

vai līguma izbeigšana ar uzteikumu, kas ir pretrunā [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta pirmajai daļai, obligāti ir jāuzskata par spēkā neesošu vai arī [statūta] mērķis var tikt sasniegts arī ar citām sankcijām, piemēram, uzliekot naudas sodu?

4) Gadījumā, ja Tiesa uz trešo jautājumu atbild, ka ir piemērojama pirmā alternatīva,

vai tā tas atbilstoši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. un 52. pantam, no vienas puses, un [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta otrajā daļā paredzētajai iespējai piešķirt izņēmumus, no otras puses, ir arī tad, ja ES saimnieciskās darbības subjektam, saglabājot darījuma attiecības ar sarakstā iekļauto līgumpartneri, draud būtiski ekonomiskie zaudējumi ASV tirgū (konkrēti – 50 % no sabiedrību grupas apgrozījuma)?"

IV. Analīze

50. Vispirms jānorāda, ka, lai gan daži lietas dalībnieki ir atsaukušies uz Komisijas 2018. gada 7. augusta norādījumiem "Jautājumi un atbildes: Bloķēšanas statūta atjauninājumu pieņemšana"[26], minētajam dokumentam nav saistoša normatīvā spēka, jo tas netika pieņemts saskaņā ar Līgumos paredzēto procedūru, kā arī tam nevar būt saistošas interpretējošas vērtības, jo kompetence interpretēt Savienības iestāžu pieņemtu tiesību aktu, piemēram, ES Bloķēšanas statūtu, Līgumos ir piešķirta vienīgi Tiesai[27]. Šādos apstākļos es uzskatu, ka minētais dokuments nevar tikt ņemts vērā, izskatot izvirzītos jautājumus.

51. Tāpat, tā kā Īstenošanas regula 2018/1101 ir hierarhiski zemāks tiesību akts, tās noteikumi nevar tikt ņemti vērā, lai interpretētu ES Bloķēšanas statūta normas[28].

52. Līdz ar to iesniedzējtiesas prejudiciālie jautājumi ir jāizskata, ņemot vērā tikai ES Bloķēšanas statūta noteikumus un primāros tiesību aktus.

A. Par pirmo jautājumu

53. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tā ir piemērojama tikai tad, ja tādas valsts administratīvā vai tiesu iestāde, kuras likumi un noteikumi ir uzskaitīti šā statūta pielikumā, tieši vai netieši ir izdevusi kādus norādījumus šā statūta 11. pantā norādītajai personai, vai arī ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas piemērošanai ir pietiekami, ka saimnieciskās darbības subjekts, kura darbība norit Savienības teritorijā, spontāni ievēro attiecīgos ārvalsts eksteritoriālos tiesību aktus, lai novērstu šādu tiesiskā regulējuma iespējamo piemērošanu.

54. Šajā ziņā jāatgādina, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka "neviena 11. pantā norādītā persona tieši, ar palīga vai citas personas starpniecību, ar darbību vai ar tīšu bezdarbību nepakļaujas nevienai prasībai vai aizliegumam, tostarp ārvalstu tiesu pieprasījum[iem], kas tieši vai netieši pamatojas uz pielikumā precizētajiem tiesību aktiem vai izriet no tiem, kā arī ar šiem tiesību aktiem pamatotām vai no tiem izrietošām darbībām".

55. Kā izriet no minētā formulējuma, ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā "ārvalstu tiesu pieprasījumi" ir minēti tikai kā viens no vairākiem "prasību vai aizliegumu" veidiem saskaņā ar tā pielikumā precizētajiem tiesību aktiem, kurus nedrīkst ievērot neviena persona šā statūta 11. panta izpratnē[29]. Tas nozīmē, ka vismaz ES Bloķēšanas statūta 5. pants *nav* piemērojams *tikai* gadījumos,

[26] C/2018/5344 (OV 2018, C 277 I, 4. lpp.).

[27] Saskaņā ar Tiesas judikatūru, pirmkārt, ārpus Līgumos noteiktajām procedūrām Komisija var pieņemt tikai uzvedības normas, kurās norādīts veids, kādā šī iestāde paredz izmantot tai Līgumos piešķirto rīcības brīvību, un no kurām turklāt tā nevar atkāpties, nenorādot iemeslus. Šajā nozīmē skat. spriedumus, 1984. gada 9. oktobris, *Adam* u.c./Komisija (no 80/81 līdz 83/81 un no 182/82 līdz 185/82, EU:C:1984:306, 22. punkts), un 2006. gada 18. maijs, *Archer Daniels Midland* un *Archer Daniels Midland Ingredients*/Komisija (C-397/03 P, EU:C:2006:328, 91. punkts). Turklāt, arī tad, ja tā izpilda šo pienākumu, iestāde nekad nevar pilnībā atteikties no šādas rīcības brīvības izmantošanas. Skat., piemēram, spriedumu, 2019. gada 10. oktobris, *Société des produits Nestlé/EUIPO – European Food* ("FITNESS") (T-536/18, nav publicēts, EU:T:2019:737, 38. punkts). Otrkārt, tiesību aktos paredzēto normu piemērošanas joma nekad nevar būt atkarīga no iestāžu rīcības vai paziņojumiem. Skat. spriedumu, 2013. gada 10. decembris, Komisija/Īrija u.c. (C-272/12 P, EU:C:2013:812, 53. punkts).

[28] Jebkurš pretējs risinājums nozīmētu atzīt, ka hierarhiski zemāka norma var mainīt noteikuma, kuram ir augstāks spēks, tvērumu.

[29] Tā kā attiecībā uz sabiedrībām ES Bloķēšanas statūta 11. panta 2. punktā ir atsauce uz juridiskām personām, "kas ir reģistrētas [Savienībā]", minētā statūta 5. pantu piemēro ASV sabiedrību Eiropas meitasuzņēmumiem, nevis ASV sabiedrībām, kuras veic darījumus Eiropā, vai Eiropas sabiedrību ASV meitasuzņēmumiem. Runājot par Eiropas Centrālo banku un Eiropas Investīciju banku, tā kā to juridiskais statuss izriet no Līgumiem, proti, attiecīgi no LESD 282. un 308. panta, un tādēļ tās nav uzskatāmas par "reģistrētām", ES Bloķēšanas statūta 5. pantu tām kā tādām nepiemēro. Tomēr abām principā ir jāpiemēro minētā statūta 4. pants.

ja pieprasījumu vai rīkojumu faktiski ir izdevusi tiesu iestāde. Jānorāda arī, ka minētais pants aizliedz ievērot jebkuru "prasību", kas noteikta kādā no ES Bloķēšanas statūta pielikumā precizētajiem tiesību aktiem, savukārt jēdziens "prasība" juridiski attiecas uz pienākumu, kas uzlikts ar jebkura veida tiesību aktu, neatkarīgi no tā, vai tas ir līgums, konvencija, statūts, regula vai tiesas nolēmums. Ņemot vērā šos divus elementus, ir skaidrs, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas formulējums atbalsta interpretāciju, saskaņā ar kuru šī norma ir piemērojama pat tad, ja administratīva vai tiesu iestāde nav izdevusi rīkojumus vai pieprasījumus [30].

56. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru, interpretējot Savienības tiesību normu, ir jāņem vērā arī tās konteksts un tiesiskā regulējuma, kurā šī norma ir ietverta, mērķi [31].

57. Ciktāl runa ir par ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas *kontekstu*, jānorāda, ka katru reizi, kad šajā statūtā ir paredzēta norma, kuras piemērošanai ir nepieciešams administratīvs vai tiesas lēmums, tajā ir nepārprotama atsauce uz šāda veida aktu, nevis tādiem vispārīgākiem jēdzieniem kā "prasība" vai "aizliegums". Tādējādi, tā kā tā 5. pants ir salīdzinoši plaši formulēts, es uzskatu, ka šī norma nav piemērojama tikai gadījumos, kad tādas valsts administratīvā vai tiesu iestāde, kuras likumi un noteikumi ir uzskaitīti ES Bloķēšanas statūta pielikumā, tieši vai netieši ir izdevusi kādus norādījumus minētā statūta 11. pantā norādītajai personai. Turklāt, tā kā ES Bloķēšanas statūta 4. pants izslēdz iespēju, ka administratīvas vai tiesu iestādes, kas atrodas ārpus Savienības, izdoti rīkojumi varētu radīt iedarbību tajā, ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajai daļai nebūtu nekādas autonomas darbības jomas, ja šajā norma būtu paredzēta prasība šā statūta 11. pantā norādītajām personām saņemt šādus rīkojumus, pirms ir jāpiemēro šī norma [32].

58. ES Bloķēšanas statūta mērķis arī apstiprina plašo piemērošanas jomu, kas jāatzīst attiecībā uz tā 5. pantu.

59. Pirmkārt, no ES Bloķēšanas statūta ceturtā līdz sestā apsvēruma izriet, ka tas tika pieņemts, reaģējot uz tā pielikumā uzskaitīto tiesību aktu radītajām *sekām*. It īpaši no minētā statūta piektā apsvēruma var secināt, ka tieši šie normatīvie akti paši un ne tikai no tiem izrietoša rīcība var ietekmēt iedibināto starptautisko tiesisko kārtību, kuras aizsardzība ir Savienības uzdevums, un tiem var būt nelabvēlīga ietekme uz Savienības interesēm vai to fizisko un juridisko personu interesēm, kuras īsteno savas tiesības saskaņā ar Savienības tiesībām.

60. Otrkārt, no ES Bloķēšanas statūta septītā apsvēruma izriet, ka tas ir vērsts uz to fizisko un juridisko personu aizsardzību, kuru intereses ietekmē *iepriekš minētie tiesību akti*, kā arī saskaņā ar sesto apsvērumu šī aizsardzība būtu jānodrošina, "novēršot, neitralizējot, aizkavējot *attiecīgo ārvalstu tiesību aktu iedarbību* vai citādi pretdarbojoties tai" [33]. Līdz ar to no šī pēdējā apsvēruma skaidri izriet, ka mērķis ir pretdarboties pašu ārvalstu tiesību aktu iedarbībai, nevis tikai to lēmumu sekām, ar kuriem īsteno šajos tiesību aktos paredzētos pienākumus.

[30] Ir taisnība, ka minētajā normā ir minēta "prasība vai aizliegums [..], [kas] [..] *pamatojas* uz pielikumā precizētajiem tiesību aktiem vai izriet no tiem, kā arī ar šiem tiesību aktiem pamatotām vai no tiem izrietošām darbībām" (mans izcēlums), kas var radīt iespaidu, ka šīs prasības vai aizliegumi atšķiras no šajos tiesību aktos paredzētiem pienākumiem. Tomēr uzskatu, ja alternatīvi lietotais termins "izriet no" ir pietiekami plašs, lai ietvertu pienākumus, kas tieši paredzēti šajos tiesību aktos.

[31] Šajā nozīmē skat., piemēram, spriedumus, 2014. gada 10. septembris, *Holger Forstmann Transporte* (C-152/13, EU:C:2014:2184, 26. punkts), un 2018. gada 10. decembris, *Wightman* u.c. (C-621/18, EU:C:2018:999, 47. punkts).

[32] Šī norma it īpaši paredz dalībvalstīm pienākumu neievērot nevienu Amerikas Savienoto Valstu izdošanas pieprasījumu, kas ir balstīts uz kādu no tiesību aktiem, kuri ir uzskaitīti ES Bloķēšanas statūta pielikumā.

[33] Mans izcēlums.

61. Treškārt, ES Bloķēšanas statūta 1. pantā, kurā ir apkopoti šā tiesību akta mērķi, ir arī norādīts, ka šie mērķi paredz nodrošināt Eiropas saimnieciskās darbības subjektu aizsardzību pret tā pielikumā minēto tiesību aktu *sekām* un novērst tās, nevis tikai to *piemērošanu* gadījumos, kad administratīvā vai tiesu iestāde ir izdevusi norādījumu, kā to apgalvo atbildētāja. Šādus mērķus nevar sasniegt, ja minētā statūta noteikumi un it īpaši tā 5. panta pirmā daļa būtu jāinterpretē tādējādi, ka tie aptver tikai situācijas, kad tiesa vai administratīva iestāde ir izdevusi formālu norādījumu saimnieciskās darbības subjektam [34]. Patiešām, parasti saimnieciskās darbības subjektus uzskata par piesardzīgiem, un tie, kuri ir rūpīgi, centīsies spontāni ievērot visus juridiskos ierobežojumus, kas var izrietēt no viņu tiesiskās vides [35]. Ja tas būtu citādi, pastāvētu reāls risks, ka pat formāla norādījuma pārtraukt tirdzniecību neesamības gadījumā struktūras tomēr varētu atsaukties uz *iespējamo* ASV tiesību aktu par sankcijām piemērošanu, lai attaisnotu savu līgumsaistību neizpildi vai atteikumu tās pildīt. Šādos apstākļos jebkurai personai, kuru tas skar, nebūtu iespējams izmantot bloķēšanas statūtā paredzēto tiesiskās aizsardzības līdzekli, vienkārši tāpēc, ka tā šajā ziņā nevarētu atsaukties uz kādu formālu norādījumu, pat ja bažas par iespējamo sankciju piemērošanu būtu bijušas vienkārši izdomātas.

62. Katrā ziņā, tā kā ES Bloķēšanas statūta 4. pantu nepārprotami piemēro, lai novērstu tāda tiesu vai administratīvas iestādes lēmuma izpildi, kas ir balstīts uz tiesību aktu par sankcijām, pat ja šajā ziņā neviena ārvalstu vai administratīva iestāde nav izdevusi norādījumu, ES Bloķēšanas statūtu 5. panta pirmajai daļai tiktu liegta jebkāda autonoma darbības joma, ja uz šīs normas piemērošanu tiktu attiecināts nosacījums, ka minētā statūta 11. pantā norādītās personas ir saņēmušas šādu norādījumu.

63. Vēl jo vairāk, pielikumā uzskaitītajos tiesību aktos faktiski nav paredzēts pienākums administratīvajām vai tiesu iestādēm, kuru kompetencē ir minēto tiesību aktu īstenošana, izdot norādījumus, lai sniegtu formālu brīdinājumu par šo tiesību aktu ievērošanu, kas būtu adresēts jebkuram tāda uzņēmuma darījumu partnerim, uz kuru ir attiecināmas primārās sankcijas, pirms tās ir tiesīgas tiem piemērot sankcijas. Tādējādi no brīža, kad šie tiesību akti kļūst pilnībā piemērojami, tie rada tiesvedības risku ES Bloķēšanas statūta 11. pantā norādītajām personām. Tāpēc no šā brīža šiem saimnieciskās darbības subjektiem būs jāizlemj, vai tiem būtu jācenšas no šāda riska izvairīties, pārtraucot savu darbību attiecīgajos tirgos (vai izvairoties no darbības tajos) (izvairīšanās stratēģija), vai censties mazināt šo risku, ievērojot attiecīgo tiesisko regulējumu, izmantojot atbilstošus resursus, kuri praksē nozīmēs vismaz to, ka šīm sabiedrībām ir jāuzrauga savi darījumi (samazināšanas stratēģijas) [36].

[34] Šajā ziņā es nepiekrītu *Telekom Deutschland* argumentam, ka, lai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa būtu piemērojama, esot jābūt ASV administratīvās vai tiesu iestādes izdotam norādījumam, jo jebkurš ārvalstu tiesību akts principā radītu iedarbību tikai izdevējas valsts teritorijā. Proti, ir acīmredzams, ka šī tiesiskā regulējuma radītā problemātika pirmām kārtām un galvenokārt attiecas uz sabiedrībām, kurām – kā, piemēram, *Telekom Deutschland* – ir intereses Amerikas Savienotajās Valstīs. Patiesībā problēma, kas pastāv cīņā pret noteiktu tiesību aktu eksteritorialitāti, ir vienkārši saistīta ar ekonomiku savstarpējo saistību.

[35] Apstāklis, ka sabiedrība tos ievēro, ir cieši saistīts ar riska uztveri. Daži autori definē juridisku risku kā tādu, kas rodas "no tiesību normas un notikuma kopsakara, kad vienam no tiem (vai abiem) ir raksturīga nenoteiktības pakāpe. Šim tiesību normas un notikuma kopsakaram nenoteiktības kontekstā būs sekas, kas, visticamāk, ietekmētu sabiedrības vērtību". Collard, C., un Roquilly, C., *Proposals for a Definition and Map of Legal Risk*, EDHEC Business School, research paper [pētījums], 2011, 7. lpp. Līdz ar to, jo lielāka saikne starp saimnieciskās darbības subjektu un tā tirgu, jo lielāka tā tendence ievērot attiecīgo tiesisko regulējumu. Savukārt saimnieciskās darbības subjekts, kuram man nekādas saiknes ar ASV tirgu un kura vadītāji ir gatavi piekrist nekad neceļot uz ASV vai valsti, kurai ar to ir noslēgti nolīgumi par izdošanu, var atļauties ignorēt attiecīgos tiesību aktus. Attiecībā uz juridisko risku pārvaldību skat. Masson, A., Shariff, M., "Through the Legal Looking Glass: Exploring the Concept of Corporate Legal Strategy", *EBLR*, 22(1). sēj., Wolters Kluwer, 2011, 64. un nākamās lpp., kā arī Masson, A., Bouthinon-Dumas, H., "L'approche Law & Management", *RTD Com*, Nr.°2, Dalloz, 2011, 238. lpp.

[36] Vairāki uzņēmumi piedāvā darījumu pārbaudes un uzraudzības IT risinājumus, lai konstatētu jebkādu attiecīgo tiesību aktu pārkāpumu risku. Visbiežāk šie risinājumi ir nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas programmatūras moduļi.

64. Praksē daudzas lielās sabiedrības ir izveidojušas atbilstības kontroles nodaļas, lai nodrošinātu, ka viņu darbības atbilst šādiem ierobežojumiem [37]. Tādējādi šīs sabiedrības, veicot savu darbību valstīs, kuras iespējami skar ES Bloķēšanas statūta pielikumā minētie tiesību akti, centīsies tos ievērot, pat ja šajā ziņā nav izdoti nekādi norādījumi. Līdz ar to, lai novērstu šādu tiesību aktu ietekmi un aizsargātu ES sabiedrības, ir nepieciešams, lai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa būtu piemērojama, pat ja trešās valsts administratīva vai tiesu struktūra nav izdevusi formālu norādījumu pārtraukt darījumu veikšanu. Ir taisnība, kā atbildētāja to ir norādījusi, ka ES Bloķēšanas statūta 1. pantā ir apkopoti šā tiesību akta mērķi, kas ir paredzēti, lai "nodrošinātu aizsardzību un pretdarbotos pielikumā norādīto likumu eksteritoriālas *piemērošanas* sekām". Tomēr neuzskatu, ka 1. pantā lietotais termins "piemērošana" ES Bloķēšanas statūta kontekstā būtu jāsaprot tādējādi, ka, lai varētu piemērot šā statūta noteikumus, ir jākonkretizē pienākumi, kas ir paredzēti pielikumā uzskaitītajos likumos, ārvalstu tiesu vai administratīvai iestādei izdodot norādījumu. Proti, šajā normā ir arī precizēts, ka aizsardzība, ko paredzēts nodrošināt ar šā statūta noteikumiem, ir piemērojama ar šiem tiesību aktiem pamatotām un no tiem izrietošām darbībām, kas nozīmē *a fortiori*, ka ir paredzams, ka šī aizsardzība vispirms tiktu attiecināta uz šo likumu normām. Tāpēc es drīzāk uzskatu, ka šis jēdziens attiecas uz to, ko Savienības likumdevējs, šķiet, uzskata par problēmjautājumu – kā izriet no statūta 3. un 4. apsvēruma – nevis tajos noteikto aizliegumu principu, bet gan to eksteritoriālo tvērumu.

65. Ņemot vērā iepriekš minēto, ierosinu uz pirmo jautājumu atbildēt, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka šī norma nav piemērojama tikai gadījumos, kad tādas valsts administratīvā vai tiesu iestāde, kuras likumi un noteikumi ir uzskaitīti minētā statūta pielikumā, tieši vai netieši ir izdevusi kādus norādījumus minētā statūta 11. pantā minētajai personai. Attiecīgi šajā normā noteiktais aizliegums ir piemērojams pat gadījumā, ja saimnieciskās darbības subjekts ievēro šo tiesisko regulējumu, pirms kāda ārvalstu administratīva vai tiesu struktūra to ir piespiedusi darīt.

B. Par otro jautājumu

66. Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tā liedz valsts tiesību aktus interpretēt tādā veidā, ka šā statūta 11. pantā norādītā persona drīkst izbeigt ilgtermiņa līgumsaistības ar līgumpartneri, kuru *OFAC* ir iekļāvis *SDN* sarakstā, nenorādot pamatojumu šo līgumu izbeigšanai.

[37] Skat. Paine, L.S., "Law, Ethics, and Managerial judgment", *Journal of Legal Studies*, 1994, 153.–169. lpp., Weinstein, S., un Wild, C. (red.), *Legal risk management, governance and compliance: a guide to best practice from leading experts*, Globe Law and Business, 2013; Verdun, F., *Le management stratégique des risques juridiques*, LexisNexis, 2. izd., 2013, 133. un nākamās lpp. Autors *Hugues Bouthinon-Dumas* uzskata, ka jēdziens "atbilstība" attiecas uz veidu, kādā sabiedrības organizē savu darbību, lai pārvaldītu juridiskos ierobežojumus, un no kura daļēji ir atkarīgi viņu ekonomiskie rādītāji. Tās pamatā ir proaktīva pieeja, kuras mērķis ir nodrošināt efektīvu standartu piemērošanu organizācijā, internalizējot standartus, kas tām ir piemērojami. Konkrētāk, atbilstības kontrole ir virkne koordinētu darbību, sākot no regulatīvā monitoringa līdz iekšēju sankciju piemērošanai par jebkuru konstatēto atkāpi, nosakot juridiskos riskus, veicot nozares administratīvās un juridiskās prakses uzraudzību, palielinot uzņēmuma darbinieku izpratni par juridiskajiem riskiem un to negatīvajām sekām, apmācot darbiniekus, piedaloties risku politikas izstrādē, uzraugot standartu ievērošanu un nosakot pārkāpumu konstatēšanas mehānismus. Mūsdienās šīs prakses īsteno eksperti, kuri specializējušies šajā jomā un pieder pašām organizācijām vai sniedz tām ārpakalpojumus (piemēram, juristi vai konsultāciju uzņēmumi). Aizvien vairāk sabiedrību pieņem darbā atbilstības kontroles nodrošināšanas speciālistus un darbinieku skaits šajās nodaļās palielinās. Bouthinon-Dumas, H., "La compliance: une inflation normative au carré", *Management & Avenir*, 2019/4, Nr. 110, 110. lpp. (neoficiāls tulkojums). Autore *Marie-Anne Frison-Roche* uzskata, ka "atbilstības kontroles tiesības" ir tiesību akti, ar ko noteiktiem tā dēvētajiem "izšķirošajiem" privātiem saimnieciskās darbības subjektiem tiek pieprasīts internalizēt vispārējas nozīmes mērķus to stāvokļa un viņu rīcībā esošo līdzekļu dēļ, lai sasniegtu šos mērķus. Frison Roche, M.A., *L'apport du droit de la compliance à la gouvernance d'internet*, Rapport commandé par Monsieur le Ministre en charge du Numérique, 2019. gada aprīlis, 13.–16. lpp.

67. Lai gan ir pieņemts, ka Vācijas līgumtiesībās (tāpat kā daudzu dalībvalstu tiesību sistēmās) parasti tirgotājiem ir atļauts izbeigt līgumattiecības ar jebkuru citu saimnieciskās darbības subjektu, nenorādot šāda lēmuma pamatojumu, šeit tiek argumentēts, ka, ja vien *Telekom Deutschland* nevar sniegt kaut kādu pamatojumu lēmumam izbeigt līgumattiecības ar *Bank Melli Iran*, iesniedzējtiesa nevarētu pārliecināties, vai minētā sabiedrība šīs attiecības ir izbeigusi tāda iemesla dēļ, kas nav ES Bloķēšanas statūta pārkāpums.

68. Pirms tiek apspriests, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir paredzēts pienākums tā 11. pantā minētajai fiziskai vai juridiskai personai norādīt lēmuma izbeigt līgumu ar darījumu partneri, kas ir iekļauts *SDN* sarakstā, iemeslus vai kā citādi pamatot šādu līgumattiecību izbeigšanu, vispirms ir jāuzdod jautājums par to, vai tādos apstākļos kā pamatlietā šādas personas līgumpartneris var atsaukties uz ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu [38].

1. Par to, vai ES Bloķēšanas statūts ir piemērojams tādā situācijā, kāda ir pamatlietā?

69. Šis jautājums ir par to, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāsaprot kā tāda, kas piešķir personai tiesības atsaukties uz šo tiesību normu, lai liegtu Eiropas saimnieciskās darbības subjektam pārkāpt šo normu, tādējādi, ka pamatlietā *Bank Melli Iran* varētu atsaukties uz šo pantu, lai apstrīdētu attiecīgo līgumu izbeigšanu.

70. Pirmkārt, ir jānorāda, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē šauri, jo tā būtiski ietekmē uzņēmējdarbības brīvību. Ja, piemēram, minēto pantu varētu piemērot pēc tādas privātas struktūras kā *Bank Melli Iran* pieprasījuma, tas patiešām radītu citam Eiropas uzņēmumam, tādam kā *Telekom Deutschland*, *pienākumu* veikt ar to darījumus. Tā būtu vērienīga iejaukšanās parastajā komercdarbības brīvībā.

71. Otrkārt, ES Bloķēšanas statūta noteikumos nav skaidras atsauces uz jebkādām tiesībām, ko šis tiesību akts piešķirtu personām, kuras nav norādītas tā 11. pantā. It īpaši ir jāuzsver, ka, runājot par ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu, ar šo normu ir mēģināts aizliegt vispārēju rīcību, kas tiek prasīta no šā tiesību akta 11. pantā norādītajiem uzņēmumiem, proti, kāda no tā pielikumā uzskaitītajiem likumiem ievērošanu. Ņemot vērā šā aizlieguma vispārējo raksturu un Savienības likumdevēja izvēli pieņemt regulu, nevis direktīvu, ja ar šo normu būtu paredzēts piešķirt privātpersonām tiesības, varētu sagaidīt, ka tajā būtu izklāstīti konkrēti apstākļi, kuros persona, ko skar kāds no minētajā pielikumā norādītajiem tiesību aktiem, varētu atsaukties uz ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā ietverto aizliegumu, lai aizsargātu savas privātās intereses. Tomēr tas tā nav.

[38] Šajā ziņā ir lietderīgi atgādināt, ka ne visi Savienības tiesību aktos, tostarp Līgumos, paredzētie noteikumi ir domāti tam, lai uz tiem varētu atsaukties privātpersonas attiecībā pret citām privātpersonām. Piemēram, brīvai preču apritei, lai gan tā ir garantēta Līgumos, principā nav tiešas horizontālas iedarbības, jo tā rada pienākumus vienīgi valstīm. Skat. spriedumus, 1984. gada 29. februāris, *REWE-Zentrale* (37/83, EU:C:1984:89, 18. punkts); 1984. gada 17. maijs, *Denkavit Nederland* (15/83, EU:C:1984:183, 15. punkts), un 1982. gada 24. novembris, Komisija/Īrija (249/81, EU:C:1982:402, 21. punkts).

72. Treškārt, ES Bloķēšanas statūta 9. pantā (kas ir vienīgā norma, kura attiecas uz ES Bloķēšanas statūta pārkāpuma sekām) ir paredzēts dalībvalstu pienākums noteikt efektīvas, samērīgas un preventīvas sankcijas, kas piemērojamas šā statūta noteikumu pārkāpuma gadījumā. Šāda terminoloģija, it īpaši īpašības vārda "preventīvs" izmantošana, parasti attiecas uz publiska, nevis privāta rakstura īstenošanu [39].

73. Ceturtkārt, ES Bloķēšanas statūta 5. panta otrajā daļā, kas piešķir Komisijai pilnvaras atļaut personām pilnībā vai daļēji ievērot prasības vai aizliegumus, kuri noteikti vai izriet no konkrētā tiesiskā regulējuma, nav paredzēts, ka, lemjot par šāda atbrīvojuma piešķiršanu, šai iestādei ir jāņem vērā trešo personu intereses, kā to varētu gaidīt, ja ES Bloķēšanas statūta noteikumos tiktu atzītas to personu tiesības, ko visticamāk varētu skart ES Bloķēšanas statūta pielikumā uzskaitītie tiesību akti [40].

74. Papildus šiem apsvērumiem, kas izriet no ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas formulējuma un konteksta, iespējams, vispārliecinošākais arguments par labu interpretācijai, ka tajā vienkārši ir paredzēts ekonomikas politikas noteikums, nevis tiek piešķirtas tiesības līgumslēdzējpusēm, ir saistīts ar ES Bloķēšanas statūta mērķiem [41]. Proti, galu galā šie mērķi *nav* paredzēti, lai aizsargātu trešo valstu sabiedrības, kuras tieši skar ASV pasākumi, bet gan drīzāk, kā minēts šā statūta 1. pantā, novērst attiecīgo tiesību aktu sekas un nodrošināt Eiropas sabiedrību, kā arī netieši dalībvalstu suverenitātes aizsardzību pret šiem tiesību aktiem, kas ir pretrunā starptautiskajām tiesībām [42]. Ja *Bank Melli Iran* varētu atsaukties uz ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu, ceļot šajā lietā aplūkojamo privāti īstenojamu prasību, varētu uzskatīt, ka tas ir pretrunā šī statūta mērķiem, proti, aizsargāt Eiropas sabiedrības (*nevis* sabiedrības, kuras skar primārās sankcijas), jo tas nostāda tās neapskaužamā un ļoti sarežģītā stāvoklī [43].

75. Atzīstot šo argumentu spēku, es tomēr nevaru nesecināt, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tā piešķir šādas tiesības trešām personām, tādam kā *Bank Melli Iran*.

[39] ES Bloķēšanas statūta noteikumu kontekstā īpašības vārds "preventīvs" nozīmē, ka paredzētās sankcijas ir potenciāli līdzvērtīgas sankcijām, kas ir paredzētas pielikumā uzskaitītajos tiesību aktos. Patiešām, tikai ar šādu nosacījumu attiecīgo elementu izsvēršana varētu likt izdarīt izvēli par labu minētajam statūtam un tādējādi tam, ka ir jāievēro minētā statūta 5. panta pirmajā daļā noteiktais aizliegums.

[40] Turklāt Komisija nepublicē savus lēmumus par atbrīvojuma piešķiršanu, savukārt publikācija principā ir nosacījums, kuram ir jābūt izpildītam, lai uz tiesību aktiem varētu atsaukties attiecībā pret trešām personām. Tomēr var saprast, kāpēc tas tā notiek, proti, tas ļautu attiecīgajām ārvalstu iestādēm uzzināt, kura sabiedrība nav lūgusi piemērot atbrīvojumu un tādējādi, domājams, neievēro attiecīgos tiesību aktus.

[41] Attiecībā uz otro mērķi, proti, aizsargāt Eiropas sabiedrības pret šā tiesiskā regulējuma sekām, laikā, kad 1996. gadā tika pieņemts ES Bloķēšanas statūts, ASV judikatūra, šķiet, liecināja, ka ar aizliegumu Eiropas sabiedrībām ievērot ASV tiesību aktus ES Bloķēšanas statūta noteikumi nodrošinātu tad tām aizstāvības līdzekļus ASV tiesās. Tomēr var arī apgalvot, ka, lai panāktu šādu aizsardzību, būtu bijis pietiekami, ka šāds aizliegums tiek īstenots tikai publiski.

[42] Skat. ES Bloķēšanas statūta 1. pantu.

[43] ES Bloķēšanas statūta noteikumi patiešām maz palīdz Savienības struktūrām, kuru aktīvi atrodas ASV un pret kurām ASV iestādes var vienkārši vērst izpildes prasību savā teritorijā. Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 85. lpp. Saskaņā ar ziņojumu, kas izstrādāts pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma, "kumulatīvā ietekme, uzņēmumiem cenšoties izvairīties no ASV piemērotiem naudas sodiem, vienlaikus nodrošinot, ka to rīcība neizskatās kā sankciju ievērošana, var radīt ievērojamas izmaksas (un galvassāpes) Eiropas uzņēmumiem, kuriem ir bažas gan attiecībā uz to ārvalstu tirgiem, gan vietējiem tirgiem. Šajā ziņā ASV sankcijas būs panākušas vēlamo efektu, jo to dēļ jebkuram uzņēmumam radīsies grūtības labprātīgi uzņemties ar abiem tirgiem saistīto politisko risku". Stoll, T., Blockmans, S., Hagemejer, J., Hartwell, A., Gött, H., Karunska, K., un Maurer, A., *Extraterritorial Sanctions on Trade and Investments and European responses*, *Study requested by the Committee on International Trade (INTA) of the European Parliament* [Eiropas Parlamenta Starptautiskās tirdzniecības komitejas (*INTA*) pasūtīts pētījums], 2020, 33. lpp. Šajā nozīmē skat. arī Truyens, L., un Loosveld, S., "The EU Blocking Regulation: navigating a diverging sanctions landscape", *I.C.C.L.R.*, 30(9), 2019, 490.–501. lpp., 501. lpp., un, atsaucoties uz romānā "Catch-22" attēloto situāciju, de Vries, A., "Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)", *Int'l Bus. Lawyer*, 26(8), 1998, 345, 348. lpp.

76. Sākumpunkts šeit ir ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas ievadvārdu imperatīvais formulējums ("Neviena 11. pantā norādītā persona [..] nepakļaujas nevienai prasībai vai aizliegumam [..], kas [..] pamatojas uz pielikumā precizētajiem tiesību aktiem"). It kā ar šo stingro bezkompromisa formulējumu vien nepietiktu, Savienības likumdevējs ir izmantojis spēcīgu savas juridiskās valodas arsenālu, lai nodrošinātu šī aizlieguma pilnīgu efektivitāti ("tieši, ar palīga vai citas personas starpniecību, ar darbību vai ar tīšu bezdarbību [..] tieši vai netieši pamatojas uz pielikumā precizētajiem tiesību aktiem vai izriet no tiem, kā arī ar šiem tiesību aktiem pamatotām vai no tiem izrietošām darbībām").

77. Minētie šo normu politikas mērķi ir sīkāk izklāstīti apsvērumos. Tie ietver (trešajā līdz piektajā apsvērumā pausto) pārliecību, ka šādi eksteritoriāli piemērojami tiesību akti ir pretrunā starptautiskajām tiesībām un apdraud iekšējā tirgus efektīvu darbību. Sestajā apsvērumā ir minēts, ka šajos izņēmuma apstākļos ir jāaizsargā "iedibinātā tiesiskā kārtība, [Savienības] intereses un [to] fizisko un juridisko personu intereses", kuras izmanto Līgumā paredzētās tiesības, "novēršot, neitralizējot, aizkavējot attiecīgo ārvalstu tiesību aktu iedarbību vai citādi pretdarbojoties tai".

78. Attiecīgi šai Tiesai jānodrošina tās politikas izvēle, kas ir atspoguļota ES Bloķēšanas statūta preambulas apsvērumos un pamatdaļas normās, kuras Savienības likumdevējs ir izstrādājis, izmantojot stingri izteiktu bezkompromisa formulējumu [44]. Tomēr, ja netiek atzītas *Bank Melli Iran* tiesības celt prasību, neto ietekme būtu tāda, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā paustās politikas īstenošana balstītos tikai uz dalībvalstu [45] un netieši uz Komisijas vēlmi.

79. Tas savukārt nozīmētu, ka atsevišķās dalībvalstīs, kas ne īpaši vēlas īstenot Bloķēšanas statūtu, piemēram, liels saimnieciskās darbības subjekts, tāds kā *Telekom Deutschland*, varētu pieņemt lēmumu aktīvi ievērot ASV sankciju režīmu, izbeidzot līgumu ar *Bank Melli Iran*.

80. Tas novestu pie tā, ka citi šādiem subjektiem noteikti sekotu, un visu publisko politiku, kas ir ES Bloķēšanas statūta pamatā, varētu ātri apdraudēt situācija, kurā daudzas Eiropas struktūras būtu klusām nolēmušas (pat netieši) ievērot šīs sankcijas. Šajos apstākļos "preventīvu" sankciju

[44] Autors *Anthonius de Vries* norāda, ka "Komisija savā priekšlikumā Bloķēšanas statūtam jau bija paredzējusi, ka noteiktos apstākļos aizliegums varētu radīt nopietnu kaitējumu iesaistīto personu un sabiedrību vai pašas Eiropas [Savienības] interesēm. Tāpēc tā ierosināja paredzēt atbrīvojuma iespēju, kuru Padome, veicot atsevišķus grozījumus, saglabāja Regulā". Skat. de Vries, A., "Council Regulation (EC) No 2271/96 (the EU Blocking Regulation)", *Int'l Bus. Lawyer*, 26(8), 1998, 345. lpp., 349. lpp. Šīs nostājas atbalstam skat. arī Lesguillons, H., "Helms-Burton and D'Amato Acts: reactions of the European Union", *I.B.L.J.*, 1. sēj., 1997, 95.–111. lpp., 108. lpp. un Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 86. lpp.

[45] Saskaņā ar Francijas Parlamenta ziņojumu līdz 2019. gadam bija tikai viens gadījums, kad šī regula tika sekmīgi izmantota, proti, Austrijā 2007. gada aprīlī, kad Austrijas banka *BAWAG PSK* slēdza Kubas bankas kontus. Skat. Gauvain, R., d'Urso, C., Damais, A., Jemai, S., "Rétablir la souveraineté de la France et de l'Europe et protéger nos entreprises des lois et mesures à portée extraterritoriale, rapport de l'Assemblée nationale (France)", 2019, 26. lpp. Pēc tam *Rechtbank Den Haag* (Hāgas tiesa, Nīderlande) apmierināja prasības pieteikumu saīsinātajā tiesāšanās procedūrā par līguma ar Kubas sabiedrību pārkāpumu, ko pieļāvusi kāda Eiropas sabiedrība, baidoties no ASV sankcijām, un noteica pienākumu turpināt pildīt līgumattiecības. Lai gan šis nolēmums nebija tieši balstīts uz ES Bloķēšanas statūta noteikumiem, minētā tiesa tomēr norādīja, ka tā nevar izslēgt iespēju, ka minētā līguma izbeigšana ir arī šīs statūta pārkāpums. *Rb Den Haag*, 2019. gada 25. jūnijs, ECLI:NL:RBDHA:2019:6301. Šķiet, ka arī 2020. gadā klienti no Kubas, celdami prasību tiesā pret banku *ING*, pamatojoties uz ES Bloķēšanas statūta normām, panāca, ka tiek atbloķēti viņu konti šajā bankā. Skat. *Rechtbank Amsterdam* (Amsterdamas tiesa, Nīderlande) nolēmumu lietā *Claimant* pret *ING Bank NL*: RBAMS:2020:893, 2020. gada 6. februāris. Tomēr ES Bloķēšanas statūta noteikumu piemērošanas gadījumu skaits joprojām ir ierobežots. Tas ir licis dažiem autoriem uzskatīt, ka "Bloķēšanas statūts galvenokārt ir izrādījies "papīra tīģeris – tikai simbols Savienības iebildumiem pret ASV sankciju plašo piemērojamību". Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 98. un 115. lpp., kā arī šajā sakarā Bonnecarrère, Ph., *Sur l'extraterritorialité des sanctions américaines*, Rapport d'Information, Nr.°17 (2018–2019), Sénat, France, 20.–22. lpp.

draudi dalībvalstu tiesību aktos, ko paredz minētā statūta 9. pants, visticamāk, būtu tukši, un Savienība un tās dalībvalstis, tāpat kā Šekspīra karalis Līrs, vienkārši protestētu, sakot, "ko darīšu, vēl nezinu; bet zeme no manām dusmām drebēs".

81. Ir tiesa, ka vienas no šīs interpretācijas sekām ir tādas, ka ārvalstu struktūra, tāda kā *Bank Melli Iran*, pakārtoti gūs priekšrocības no šīm tiesībām celt prasību uz Eiropas struktūras, tādas kā *Telekom Deutschland*, rēķina, kurai tad būtu pienākums turpināt pildīt līgumattiecības ar klientu, ar kuru tā vairs nevēlas būt darījumattiecībās. Tomēr, lai cik neapmierinoši tas kādam varētu šķist, es nesaskatu citu alternatīvu, ja Tiesai ir jāatbalsta tās publiskās politikas mērķi, kuras īstenošanai ir paredzēta ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa.

82. To, iespējams, var pārbaudīt citā veidā. Pieņemsim, piemēram, ka kāda ASV tiesa ir apmierinājusi ASV sabiedrības prasību pret *Bank Melli Iran* un šis tiesas nolēmums "tieši vai netieši" ir balstīts uz ASV sankciju režīmu. Tālāk pieņemsim, ka ASV sabiedrība tad vēlas panākt šī nolēmuma izpildi Vācijas tiesās. Vai varētu ierosināt, ka *Bank Melli Iran* nebūtu tiesīga vērsties šajās tiesās, lai novērstu šo izpildes tiesvedību saskaņā ar ES Bloķēšanas statūta 4. pantu, pat ja (kā tas ir šajā gadījumā) šajā tiesību normā nekas nav minēts par struktūru, kas nav Eiropas uzņēmumi, tiesībām iesniegt šādu prasības pieteikumu?

83. Es uzskatu, ka atbilde uz minēto jautājumu ir acīmredzama un to pašu var arī attiecināt uz trešo personu tiesībām saistībā ar ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu.

2. Vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu var interpretēt tādējādi, ka tā uzliek pienākumu minētā statūta 11. pantā norādītajām personām "ab initio" sniegt iemeslus savam lēmumam izbeigt līgumattiecības ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas?

84. Vispirms būtu jānorāda, ka šis jautājums ir jāskata Vācijas tiesību kontekstā, kas ļauj personām situācijā, kādā ir lietas dalībnieki pamatlietā, pamatojoties uz līgumu slēgšanas brīvību, izmantot tiesības izbeigt jebkuru beztermiņa līgumu ar uzteikumu, kas neparedz nedz līguma izbeigšanas pamatojuma esamību, nedz tā identificēšanu. Tāpēc otrais jautājums ir jāsaprot kā tāds, kas būtībā ir par to, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa *uzliek pienākumu* dalībvalstīm atzīt izņēmumu no minētās līgumu slēgšanas brīvības, ja līgums ir noslēgts ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas, tādējādi, ka saskaņā ar šo izņēmumu šajos konkrētajos apstākļos ir jānorāda iemesls, lai varētu noskaidrot, vai līguma izbeigšana ir motivēta ar minētā statūta pielikumā uzskaitītajiem tiesību aktiem, un tāpēc piešķirt šai tiesību normai *effet utile*.

85. Tā ir tiesa, ka nedz konkrēti ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā, nedz vispārīgi šā statūta noteikumos nav norāžu, kas atbalstītu viedokli, ka šis statūts nosaka pienākumu sniegt iemeslus komerciālu attiecību izbeigšanai ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas. Tomēr es uzskatu, ka šādam pienākumam noteikti ir jāizriet no šajā statūtā izvirzītajiem mērķiem, būtībā visu to iemeslu dēļ, ko es tikko minēju attiecībā uz tiesībām celt prasību, lai īstenotu ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu. Ja tas būtu citādi, struktūra varētu klusām nolemt īstenot ASV tiesību aktus par sankcijām un, turpinot slēpti klusēt, tādējādi neizpaužot tās iemeslus un (faktiski) neļaujot pārskatīt tās metodes, tiktu apdraudēti un ignorēti galvenie politikas mērķi[46], kas izvirzīti ES Bloķēšanas statūta apsvērumos un 5. panta pirmajā daļā.

[46] Izmantojot formulējumu, kas sniegts Īrijas Augstākās tiesas nolēmumā lietā *Garvey* pret Īriju ([1981] IR 75).

86. Šķiet, ka tas būtībā ir noticis šajā gadījumā. Var uzskatīt, ka apstāklis, ka *Telekom Deutschland* divu nedēļu laikā pēc atjaunoto ASV sankciju stāšanās spēkā centās izbeigt līgumu ar *Bank Melli Iran* (un, kā iesniedzējtiesa to ir konstatējusi, ar vairāk vai mazāk līdzīga satura vēstuli informēja vēl četrus klientus, kuriem bija būtiska saistība ar Irānu), pats par sevi liecina par situāciju, lai gan, protams, secinājums, ko šajā ziņā, iespējams, atbilstīgi varētu izdarīt, galu galā ir jānosaka iesniedzējtiesai. Protams, ja nav pamatojuma, tas liecina, ka *Telekom Deutschland* nolēma, ka tā varētu nevis riskēt, ka tiks pakļauta ASV sankciju piemērošanai (riski saistībā ar lieliem naudas sodiem, uzņēmējdarbības traucējumiem un ievērojamu kaitējumu reputācijai), bet faktiski varētu īstenot šīs sankcijas neatkarīgi no tā, ko ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa paredzēja citādi.

87. Protams, jāatzīst, ka ir daudzas sabiedrības un privātpersonas, kurām varētu rasties ētiska rakstura bažas un iebildumi pret uzņēmējdarbības veikšanu ar tādām valstīm kā Irānas Islāma Republika (un attiecīgi ar lielajām Irānas struktūrām, piemēram, *Bank Melli Iran*, kas faktiski atrodas Irānas valdības kontrolē): tās kodolambīcijas, centieni graut citu reģiona valdību stabilitāti, vēlme īstenot pastarpinātus karus, nereti finansējot un atbalstot teroristu grupējumus šajā nolūkā, reliģiskais fundamentālisms un vispārēja neiecietība pret atšķirīgu viedokli, diskriminējošā attieksme pret sievietēm un minoritātēm, kā arī juceklīgā nāvessoda izmantošana, kas nereti tiek piespriests paātrinātā un vismaz pēc mūsu standartiem ļoti netaisnīgā tiesas procesā, ir šīs valsts iezīmes, kuras daudzi, saprotams, uzskata par nepieļaujamām un īpaši nepieņemamām. Komersanta tiesības saskaņā ar savu uzņēmējdarbības vērtību ētisko izpratni pieņemt lēmumu neveikt darījumus ar šāda veida režīmu, protams, ir apziņas brīvības, ko aizsargā Hartas 10. panta 1. punkts, un darījumdarbības brīvības Hartas 16. panta izpratnē pamatelements.

88. Tomēr, lai konstatētu, ka lēmumam izbeigt līgumu uz šā pamata norādītie iemesli faktiski ir bijuši patiesi, attiecīgajai ES Bloķēšanas statūta 11. pantā norādītajai personai – šajā gadījumā *Telekom Deutschland* –, manuprāt, būtu jāpierāda, ka tā aktīvi īsteno *saskanīgu* un *sistēmisku* korporatīvās sociālās atbildības (*corporate social-responsibility*, *CSR*) politiku, kas tai liek atteikties tostarp no darījumu veikšanas ar jebkuru sabiedrību, kurai ir saikne ar Irānas režīmu [47].

89. Katrā ziņā no ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas bezkompromisa formulējuma tomēr izriet, ka – principā, vismaz – uzņēmumam, kas vēlas izbeigt citādi spēkā esošu līgumu ar Irānas struktūru, uz kuru attiecas ASV sankcijas, ir jāsniedz iesniedzējtiesai pārliecinoši pierādījumi, ka šādas rīcības pamatā nav tā vēlme ievērot šīs sankcijas.

90. Šajā ziņā, kā jau esmu norādījis, atbildētājas pienākums nav vienkārši norādīt iemeslus lēmuma pieņemšanai, bet arī pamatot to. Patiešām, visu iepriekš minēto iemeslu dēļ ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas *effet utile* tiktu apdraudēts, ja attiecīgajām personām būtu ļauts slēpties aiz jebkura lēmuma pamatojuma, kura ticamība nav skaidra [48]. Manuprāt, it īpaši minētā statūta 11. pantā norādītajai personai nevajadzētu būt iespējai izmantot noteikumu par *force majeure*, lai pamatotu līgumattiecību izbeigšanu, nepierādot vismaz to, ka *force majeure*

[47] Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2017. gada 14. marts, *G4S Secure Solutions* (C-157/15, EU:C:2017:203, 40. punkts).

[48] Daži advokāti iesaka saviem klientiem "meklēt alternatīvus komerciālus iemeslus uzņēmējdarbības ar Irānu vai Kubu pārtraukšanai", lai apietu ES Bloķēšanas statūta piemērošanu. Skat. Doussin, A., Catrain, L., un Dukic, A., *How to Mitigate sanctions risks*, Hogan Lovells, 2020; slaidi ir pieejami uzņēmuma tīmekļvietnē.

notikums nav saistīts ar minētā statūta pielikumā uzskaitītajiem ASV tiesību aktiem par sankcijām [49]. Jebkāds cits secinājums apdraudētu struktūras, kuru skar līguma izbeigšana, spēju izmantot tiesības, ko piešķir ES Bloķēšanas statūts.

91. To sakot, neatstāju bez ievērības apstākli, ka, pirmkārt, attiecībā uz atsevišķiem līgumu veidiem svarīga varētu būt personiska saziņa starp līgumslēdzējām pusēm (*intuitu personae*), taču tas *pats par sevi* nevar izslēgt prasību norādīt pamatojumu līguma izbeigšanai. Gluži pretēji, šo līgumu specifika un attiecības starp pusēm, kurām tos piemēro, tieši var būt likumīgs iemesls, lai, mainoties apstākļiem, kas nav saistīti ar primārajām sankcijām, pamatotu konkrētā līguma izbeigšanu. Šajā lietā būtu gandrīz nereāli pieņemt, ka aplūkojamie līgumi starp pusēm būtu aplūkojami šādā veidā, proti, tas, gluži otrādi, bija starp divām komercsabiedrībām noslēgts bezpersonisks līgums, kurā paredzēts, ka būtiskus sabiedriskos pakalpojumus sniedz lielais telesakaru uzņēmums, kas praktisku iemeslu dēļ ieņēma dominējošu stāvokli attiecīgajā šādu pakalpojumu sniegšanas tirgū.

92. Tomēr minētais pienākums pamatot līguma izbeigšanu neatšķiras no ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā noteiktā pienākuma personām, uz kurām attiecas minētā statūta 11. pants, neievērot tā pielikumā uzskaitītos tiesību aktus par sankcijām. Tas drīzāk ir saistīts ar pierādīšanas pienākumu, un līdz ar to šis pamatojums nav obligāti jānorāda [līguma] izbeigšanas brīdī, bet to, piemēram, varētu izvirzīt aizstāvībai tiesvedībā, kas uzsākta par ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas īstenošanu.

93. Ir taisnība, ka saskaņā ar Tiesas judikatūru gadījumā, ja nav veikta saskaņošana, dalībvalstis drīkst paredzēt savus procesuālos noteikumus, kuri reglamentē Savienības tiesību aktu īstenošanu. Tomēr es neuzskatu, ka procesuālās autonomijas princips var tikt piemērots gadījumā, ja – tāpat kā izskatāmajā lietā – nepieciešamība nodrošināt "*effet utile*" liek paredzēt noteiktu pierādīšanas pienākuma sadalījumu [50]. Proti, pat ja tiek uzskatīts, ka pierādīšanas pienākums ir procesuālo tiesību [51], nevis, kā tas, šķiet, ir atsevišķās dalībvalstīs, materiālo tiesību jautājums, prasība garantēt Savienības tiesību aktu efektivitāti neļautu īstenot pienākuma pāreju tādējādi, ka tiktu apgrūtināta Savienības tiesību aktu piemērošana strīdam.

[49] Šajā ziņā es uzskatu, ka pretēji tam, ko *Tribunal de Commerce de Paris* (Parīzes Komerclietu tiesa, Francija) nosprieda lietā, kas arī attiecās uz līguma ar *Bank Melli Iran* izbeigšanu, apstāklis, ka ES Bloķēšanas statūts jau bija pieņemts attiecīgā līguma noslēgšanas brīdī, nevar izslēgt ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas piemērošanu, pamatojoties uz to, ka vienošanās par *force majeure* noteikumu, kas ir līguma izbeigšanas pamats, panākta, ņemot vērā minētās regulas noteikumus. Proti, 5. panta pirmā daļa atspoguļo Savienības un tās dalībvalstu fundamentālo publisko politiku, un līdz ar to puses nevar no tās atkāpties. Skat. *Tribunal de Commerce de Paris* (Parīzes Komerclietu tiesa) 2020. gada 23. janvāra nolēmumu *SC Bank Melli Iran Banque Nationale* pret *SAS Viveo France*, Nr. 2019023091.

[50] Patiešām, Tiesa nošķir *pierādījumu iegūšanu* no *pierādīšanas pienākuma*. Attiecībā uz pārsūdzību skat. spriedumus, 2013. gada 19. decembris, *Siemens* u.c./Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P un C-498/11 P, nav publicēts, EU:C:2013:866, 38. punkts), un 2018. gada 28. jūnijs, *EUIPO*/*Puma* (C-564/16 P, EU:C:2018:509, 57. punkts). Šajā nozīmē papildus pārsūdzībām skat., piemēram, spriedumu, 2017. gada 21. jūnijs, *W* u.c. (C-621/15, EU:C:2017:484, 24. punkts).

[51] Tomēr dalībvalstu procesuālo autonomiju vispirms ierobežo dalībvalstu pienākums nepadarīt praktiski neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtināt to tiesību īstenošanu, kas piešķirtas ar Savienības tiesību aktiem (efektivitātes princips), attiecībā uz Savienības tiesību īstenošanu piemērot tādus pašus noteikumus kā tie, kas reglamentē līdzīgas valsts tiesībām pakļautas situācijas (līdzvērtības princips), un ievērot vispārējos Savienības tiesību principus. Skat., piemēram, spriedumu, 2018. gada 27. jūnijs, *Turbogás* (C-90/17, EU:C:2018:498, 43. punkts). Turklāt, lai gan pierādījumu iegūšana nepārprotami ir procesuālo tiesību jautājums, dažās tiesiskajās tradīcijās pierādīšanas pienākuma sadalījums ir paredzēts materiālajās tiesībās. Piemēram, Francijas tiesībās noteikumi par prezumpcijām un pierādīšanas pienākumu ir paredzēti Civilkodeksā, nevis Civilprocesa kodeksā. Vācijas tiesībās saskaņā ar normu teoriju (*Normenbegünstigungstheorie*) likumdevējs pierādīšanas pienākuma sadalījumu ņem vērā, izstrādājot tiesību normu. Attiecīgi tiesneši pierādīšanas pienākuma sadalījumu izsecina, interpretējot materiālās tiesības. Skat. *Prütting Münchener Kommentar zur ZPO*, 3. izd., 2008, 286. punkts, Nr. 113.–115. Cik man zināms, Tiesa nekad nav skaidri lēmusi par šo jautājumu, jo Savienības tiesībās ļoti bieži ir precizēts, kāds tieši ir šis pierādīšanas pienākuma sadalījums.

94. Lai gan Savienības tiesībās dominējošais princips ir tāds, ka pierādīšanas pienākums ir personai, kura ceļ prasību [52], tomēr ir arī atzīts, ka noteiktos īpašos apstākļos var būt nepieciešams mainīt pierādīšanas pienākumu [53]. Tā ir pieeja, kura pieņemta, piemēram, ar Savienības diskriminācijas novēršanas direktīvām, kas ir joma, kurā ir labi zināms, ka ir sarežģīti pierādīt diskriminējošu rīcību [54].

95. Attiecībā uz ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu trešām personām acīmredzami vissarežģītāk būs iegūt pierādījumus par to, ka lēmums neuzsākt vai neturpināt komercattiecības ir sekas tam, ka minētā statūta 11. pantā norādītā persona vēlas ievērot ASV tiesību aktus. Izņemot maz ticamo gadījumu, ka pēdējā pantā norādītā persona jebkad varētu, piemēram, publiski atzīt savu vēlmi ievērot minētā statūta pielikumā uzskaitītos tiesību aktus, es neredzu, kādus pierādījumus varētu iesniegt prasītāji. Vai tas būtu apstāklis par vienlaicīgi pieņemtiem lēmumiem izbeigt darījumattiecības vai atteikties uzsākt [līgum]attiecības ar personām, uz kurām attiecas primārās sankcijas? Tomēr praksē komercnoslēpuma dēļ sabiedrībai ir ārkārtīgi grūti zināt patiesos lēmumus, ko piegādātājs pieņēmis attiecībā uz citām sabiedrībām [55].

96. Šādos apstākļos es uzskatu, ka gadījumā, ja prasītājs ir vienkārši iesniedzis *prima facie* pierādījumus par to, ka, no vienas puses, personu, uz kuru attiecas ES Bloķēšanas statūta 11. pants un ar kuru minētais prasītājs vēlas noslēgt vai turpināt darījumu attiecības, var uzskatīt par tādu, ko skar kāds no tā pielikumā minētajiem tiesību aktiem, un, no otras puses, ka tā ir izpildījusi paredzamos nosacījumus, lai sāktu vai turpinātu saņemt šā uzņēmuma sniegtos pakalpojumus [56], ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas iedarbība ir tāda, ka minētā statūta 11. pantā norādītajai personai ir jāpamato savs komerclēmums izbeigt attiecīgo līgumu vai atteikums prasītājai sniegt pakalpojumus [57].

97. Var pieņemt, ka kādam šāda pierādīšanas pienākuma pāreja var šķist pretrunā līgumu slēgšanas brīvībai. Tomēr, kā Tiesa ir norādījusi, Hartā minēto brīvību izmantošana ir tikai garantēta tās atbildības robežās, kas katram valstspiederīgajam ir par savu darbību [58]. Turklāt var norādīt, ka Tiesai jau ir noteikusi, ka vismaz konkurences tiesību kontekstā noteiktos apstākļos sabiedrībai var būt pienākums noslēgt līgumu ar trešo personu [59]. Šajos īpašajos apstākļos pārāki publiskās politika apsvērumi, starptautisko tiesību atbalstīšana un vispārēja Savienības nepatika

[52] Skat., piemēram, spriedumus, 1966. gada 28. aprīlis, *ILFO/*Augstā iestāde (51/65, EU:C:1966:21); 1989. gada 26. janvāris, *Koutchoumoff/* Komisija (224/87, EU:C:1989:38), vai 2015. gada 21. maijs, *Schräder/CPVO* (C-546/12 P, EU:C:2015:332, 78. punkts).

[53] Skat. spriedumu, 2011. gada 29. septembris, *Elf Aquitaine*/Komisija (C-521/09 P, EU:C:2011:620, 56. punkts).

[54] Skat. Padomes Direktīvas 2000/43/EK (2000. gada 29. jūnijs), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (OV 2000, L 180, 22. lpp.), 8. pantu, Padomes Direktīvas 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (OV 2000, L 303, 16. lpp.), 10. pantu un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/54/EK (2006. gada 5. jūlijs) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (OV 2006, L 204, 23. lpp.), 19. pantu.

[55] Šķiet, citi elementi, piemēram, apstāklis, ka sabiedrība organizē savu darbinieku apmācības par attiecīgo tiesisko regulējumu, ka tā ir izstrādājusi politiku attiecībā uz šiem noteikumiem vai ka tā izmanto pārraudzības līdzekļus vai tai tie ir nodrošināti, ir pierādījumi, kurus trešām personām ir sarežģīti iegūt.

[56] Šajā ziņā daži apgalvo, ka no ES Bloķēšanas statūta mērķiem varētu secināt, ka, lai piemērotu šo normu, būtu papildus jāpierāda, ka attiecīgā situācija ietver attiecīgo tiesību aktu eksteritoriālu piemērošanu. Skat., piemēram, Financial Markets law committee, *U. S. Sanctions and the EU blocking statute Regulation: Issues of legal uncertainty*, 2019, 3.5. un 3.12. punkts. Tomēr, lai gan 5. panta formulējums ir imperatīvs, tajā nekas neliecina par šāda nosacījuma esamību. Turklāt, ja, kā man šķiet, ES Bloķēšanas statūta noteikumi ir iecerēti kā pretpasākums starptautisko tiesību izpratnē, ir jāuzskata, ka tā mērķis ir vispārīgi bloķēt konkrētā tiesiskā regulējuma iedarbību.

[57] Šiem pamatojumiem var būt ekonomisks vai komerciāls raksturs vai arī tie var būt saistīti ar Savienības sankcijām, Savienības noteikumiem par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu, vai pat ASV sankcijām, taču tikai kamēr attiecīgās sankcijas nav iekļautas kādā no tiesību aktiem, kas uzskaitīti [minētā statūta] pielikumā.

[58] Spriedums, 2014. gada 27. marts, *UPC Telekabel Wien* (C-314/12, EU:C:2014:192, 49. punkts).

[59] Skat., piemēram, spriedumu, 1998. gada 26. novembris, *Bronner* (C-7/97, EU:C:1998:569, 41. punkts), un – šajā sakarā – spriedumu, 2021. gada 25. marts, *Deutsche Telekom*/Komisija (C-152/19 P, EU:C:2021:238, 49. punkts).

pret šāda veida uzmācīga rakstura eksteritoriāliem tiesību aktiem ir elementi, kuri – kā mēs to jau redzējām – ir atspoguļoti ES Bloķēšanas statūta preambulas apsvērumos, kā arī, ne mazākā mērā, tā 4. panta un 5. panta pirmās daļas noteikumos [60].

98. Tādējādi, ciktāl tas attiecas uz procesu valsts tiesās, ņemot vērā to, ka *Bank Melli Iran* un *Telekom Deutschland* jau bija komercattiecībās un, šķiet, neviena no tām nebija mainījusi savas uzņēmējdarbību (tomēr šis jautājums ir jāpārbauda valsts tiesai), es uzskatu, ka *Telekom Deutschland* ir jāpierāda, ka attiecīgo līgumu izbeigšanai bija objektīvs iemesls, *kas nav* fakts, ka uz *Bank Melli Iran* attiecas primārās sankcijas, savukārt iesniedzējtiesai ir jāpārbauda šādu iemeslu patiesums. No ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas formulējuma skaidri izriet, ka būtisks ir saimnieciskās darbības subjekta nodoms ievērot minētās sankcijas, neatkarīgi no tā, vai to faktiski skar šo sankciju piemērošana.

99. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ierosinu uz otro jautājumu atbildēt, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tā liedz valsts tiesību aktus interpretēt tā, ka šā statūta 11. pantā norādītā persona drīkst izbeigt ilgtermiņa līgumsaistības ar līgumpartneri, kuru *OFAC* ir iekļāvis *SDN* sarakstā, nepastāvot pienākumam pamatot savu lēmumu izbeigt šos līgumus.

C. Par trešo un ceturto jautājumu

100. Ar trešo un ceturto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja netiek ievēroti šā panta noteikumi, tiesām, kurās vēršas līgumslēdzēja puse, uz ko attiecas primārās sankcijas, ir jānosaka pienākums minētā statūta 11. pantā norādītajai personai turpināt pildīt līgumattiecības, lai gan, pirmkārt, minētā statūta 5. panta otrā daļa ir jāinterpretē šauri, otrkārt, šāda rīkojuma izdošana ir Hartas 16. panta pārkāpums un, treškārt, iestādes, kuras ir atbildīgas par kāda no pielikumā uzskaitīto tiesību aktu piemērošanu, varētu piemērot šādai personai bargu sodu.

101. Šeit jāatgādina, ka tieši valsts tiesām, kas savas jurisdikcijas ietvaros piemēro Savienības tiesību aktu noteikumus, kuriem ir tieša iedarbība, ir jāgarantē to pilnīga efektivitāte [61]. Tā kā saskaņā ar LESD 288. pantu regula, piemēram, ES Bloķēšanas statūts, ir tieši piemērojama visās dalībvalstīs, šis pienākums ir uzlikts minētajām tiesām pat gadījumā, ja nav valsts tiesību normas, ar kuru tiktu transponēta attiecīgā regula.

102. Attiecībā uz ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu jākonstatē, ka minētajā normā nav konkretizēts, kādām sekām ir jāizriet no apstākļa, ka minētā statūta 11. pantā norādītā persona nolemj, pārkāpjot 5. panta pirmo daļu, neuzsākt vai izbeigt komerciālas attiecības ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas, lai ievērotu minētā statūta pielikumā uzskaitītos tiesību aktus.

[60] Protams, jautājumos saistībā ar sodiem, kā tas, manuprāt, ir ES Bloķēšanas statūta piemērošanas gadījumā, Tiesa ir nospriedusi, ka Savienības tiesību akti liedz dalībvalstīm sodīt fizisku personu par tās atteikumu – pašu par sevi – sniegt attiecībā uz to veiktajā izmeklēšanā kompetentajai iestādei atbildes, kas varētu apstiprināt šīs personas atbildību par pārkāpumu. Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 2. februāris, *Consob* (C-481/19, EU:C:2021:84, 58. punkts). Tomēr Tiesa ir atzinusi, ka valsts tiesa vai administratīva iestāde var pamatoties uz apstiprinošu pierādījumu kopumu, lai konstatētu noteiktu Savienības tiesību aktu pārkāpumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 26. janvāris, *Maxcom*/*Chin Haur Indonesia* (C-247/15 P, C-253/15 P un C-259/15 P, EU:C:2017:61, 64. punkts), vai vienkārši īstenot pierādīšanas pienākuma pāreju, kā nediskriminācijas principa gadījumā. Skat., piemēram, spriedumu, 2008. gada 10. jūlijs, *Feryn* (C-54/07, EU:C:2008:397, 32. punkts).

[61] Spriedums, 1978. gada 9. marts, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, 16. punkts).

103. Ir taisnība, ka ES Bloķēšanas statūta 9. pantā ir paredzēts, ka dalībvalstis izstrādā noteikumus par sankcijām, kas piemērojamas par pieņemto valsts tiesību normu pārkāpšanu, ar nosacījumu, ka šīs sankcijas ir efektīvas, samērīgas [62] un preventīvas [63]. Tādējādi, ja Tiesa uzskatītu, kā es to ierosinu, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāsaprot tādējādi, ka tā piešķir tiesības personām, uz kurām attiecas primārās sankcijas, tad jēdziens "sankcija" noteikti ir jāsaprot plašā nozīmē, kas ietver gan krimināls odus vai administratīvus sodus, gan civiltiesiska rakstura sodus, kuriem nav obligāti represīvs raksturs, bet tie var vienkārši nodrošināt attiecīgās normas *effet utile* [64].

104. Tomēr tas nenozīmē, ka tikai dalībvalstu ziņā būtu lemt par sankciju būtību. Proti, jāatgādina, ka tad, ja norma paredz, ka sankcijas, kas jāpiemēro ES tiesību aktos paredzēta pienākuma pārkāpuma gadījumā, ir jānosaka dalībvalstīm, šādas pilnvaras ierobežo dalībvalstu un it īpaši valsts tiesu pienākums nodrošināt Savienības tiesību pilnīgu iedarbību. Minētais pienākums paredz, ka valsts tiesām ir jāatjauno situācija, kas izriet no pieļautās nelikumības, un it īpaši jārada tāda situācija tiesību īpašniekiem, kāda tā būtu, ja nebūtu pieļauta nelikumība.

105. No minētā izriet, ka regulas noteikumu pārkāpuma gadījumā, runājot par pasākumiem, kas valstij ir jāpieņem, lai sodītu par šo pārkāpumu, ir jāveic nošķirums starp pasākumiem, kuriem ir sodīšanas mērķis un kuri ir nepieciešami, lai nodrošinātu nepieciešamo preventīvās iedarbības līmeni, un veiktiem pasākumiem, kuri ir vērsti uz tās situācijas atjaunošanu, kas izriet no pieļautās nelikumības, un kuri ir jāveic, lai nodrošinātu Savienības tiesību pilnīgu iedarbību [65]. Pirmajā gadījumā dalībvalstīm ir salīdzinoši plaša rīcības brīvība attiecībā uz to, kādus pasākumus īstenot,

[62] Attiecībā uz samērīguma kritēriju jāuzsver, ka šis nosacījums nav pretrunā preventīva rakstura nosacījumam, ciktāl tas vienkārši paredz, ka *faktiski* piemērotais sods ir samērīgs ar attiecīgo nodarījumu smagumu, savukārt preventīvo raksturu nodrošina draudi saņemt sodu, proti, iespējamo sankciju apmērs. ES Bloķēšanas statūta gadījumā nodarījumu smagums, piemēram, būs atkarīgs no tā, vai minētā statūta 11. pantā norādītā uzņēmuma darbība ir vairāk vai mazāk nepārtraukta, kā arī no to tiesību aktu būtības, kurus minētais uzņēmums ir ievērojis, un šajos aktos paredzēto sodu radītajām izmaksām.

[63] Šīs prasības vienkārši atbilst tām, kas ir paredzētas Tiesas judikatūrā Savienības tiesību pārkāpuma gadījumā. Skat. spriedumus, 1984. gada 10. aprīlis, *von Colson* un *Kamann* (14/83, EU:C:1984:153, 28. punkts); 1989. gada 21. septembris, Komisija/Grieķija (68/88, EU:C:1989:339, 24. punkts), un, šajā sakarā – attiecībā uz kopējo PVN sistēmu – 2017. gada 5. decembris, M.A.S. un M.B. (C-42/17, EU:C:2017:936, 34. un 35. punkts).

[64] Runājot par sankciju preventīvo raksturu, šis nosacījums loģiski paredz, ka sankcijām, ko var piemērot, ir jābūt vismaz līdzvērtīgām tām, ko var uzlikt, pamatojoties uz pielikumā uzskaitītajiem tiesību aktiem. Citādi izvēle starp pielikumā uzskaitīto tiesību aktu ievērošanu un ES Bloķēšanas statūta ievērošanu sistemātiski būtu par labu pirmajam, savukārt šajā statūtā paredzētās sankcijas tiktu vienkārši uzskatītas par papildu atbilstības izmaksām. Skat., piemēram, Wils, W.P.J., "Optimal Antitrust Fines: Theory and Practice", *World Competition*, 29(2). sēj., 2006, 15. lpp.: "Lai preventīvā iedarbība būtu efektīva, raugoties no tādas sabiedrības (vai individuāla sabiedrības lēmumu pieņēmēja) perspektīvas, kas apsver pretmonopola noteikumu pārkāpuma izdarīšanas iespēju, ir vajadzīgs, lai paredzamais naudas sods pārsniegtu paredzamo ieguvumu. Tādējādi jāņem vērā iespējamā pārkāpēja subjektīvais ieguvuma vērtējums, pārkāpuma atklāšanas un soda saņemšanas iespējamība, kā arī naudas soda apmērs pārkāpuma atklāšanas un soda piemērošanas gadījumā." ES Bloķēšanas statūta gadījumā, kā minēts pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma izstrādātajā ziņojumā, "tikai tad, ja uzņēmumam ir jārēķinās, ka [ES Bloķēšanas statūts] tiks īstenots tikpat stingri kā ASV tiesību akti par sankcijām, tie slieksies rīkoties saskaņā ar [ES Bloķēšanas statūtu] un neievērot ASV tiesību aktus". Stoll, T., Blockmans, S., Hagemejer, J., Hartwell, A., Gött, H., Karunska, K., un Maurer, A., *Extraterritorial Sanctions on trade and investments and European responses*, *Study requested by the INTA committee of the European Parliament*, 2020, 65. lpp. Tomēr tas nenozīmē, ka vienmēr ir jāpiemēro maksimālās sankcijas, jo šādu sankciju draudi, ja vien tie ir ticami, ir pietiekami, lai radītu preventīvu iedarbību. Turklāt, ciktāl ES Bloķēšanas statūta 9. pantā ir atsauce uz piemērojamo sankciju "režīmu", jāsecina, ka efektīvām, samērīgām un preventīvām ir jābūt dažādu veidu sankciju kopumam, neatkarīgi no tā, vai tās ir paredzētas kā krimināla, administratīva vai civila rakstura sankcijas.

[65] PVN jomā saistībā ar pienākumu paredzēt sankcijas ar piespiedu mērķi krāpšanas gadījumā, skat., piemēram, spriedumu, 2018. gada 20. marts, *Menci* (C-524/15, EU:C:2018:197, 19. punkts), un attiecībā uz pienākumu atjaunot situāciju skat. spriedumu, 2018. gada 21. novembris, *Fontana* (C-648/16, EU:C:2018:932, 33. un 34. punkts). Lai gan vienam un tam pašam pasākumam var būt abi mērķi, tie abi tomēr nav jāsasniedz ar vienu un to pašu pasākumu. Tādējādi, lai uzskatītu, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa piešķir tiesības personām, uz ko attiecas primārās sankcijas, pasākumiem, kurus valsts tiesām ir pienākums ieviest, no civiltiesību viedokļa noteikti jābūt noteikti efektīviem un samērīgiem, bet ne obligāti preventīviem, jo šādu preventīvu iedarbību var atsevišķi panākt ar administratīva rakstura sankcijām.

ar nosacījumu, ka šie pasākumi, kā norādīts, ir efektīvi, samērīgi un preventīvi,[66] savukārt, tā kā ar pēdējiem minētajiem tiek īstenots dalībvalsts pienākums nodrošināt Savienības tiesību pilnīgu iedarbību, šī brīvība var būt ierobežota vai pat vispār nepastāvēt[67].

106. It īpaši runājot par tādas regulas normas pārkāpumu[68], kas piešķir tiesības trešām personām, ņemot vērā to, ka regula ir tieši piemērojama, pat ja nepastāv nekādi precizējumi par procesuālajiem noteikumiem attiecībā uz tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, lai aizsargātu tiesības, ko šī norma piešķir noteiktām personām, valsts tiesām tomēr ir pienākums nodrošināt šīs tiesību normas pilnīgu iedarbību[69]. Tas viss noteikti nozīmē pienākumu šādām valsts tiesām (no jauna) panākt iepriekšējo stāvokli (*status quo ant*e), kas būtu bijis spēkā, ja pārkāpums nebūtu izdarīts.

107. Šajā ziņā jāpiebilst, ka atšķirībā no pasākumiem, kuru mērķis ir sodīt, minētais pienākums nodrošināt, ka tiek saglabātas attiecīgo personu vai struktūru likumīgās tiesības un atjaunots iepriekšējais stāvoklis, nevar, ciktāl tas skar Savienības tiesību aktos piešķirto tiesību pašu būtību, radīt situāciju, kas dažādās dalībvalstīs būtu atšķirīga. Citiem vārdiem sakot, lai gan procesuālie noteikumi, kas jāīsteno valsts tiesām, var atšķirties, iznākumam principā jābūt vienādam visā Eiropas Savienībā. Patiešām, nepietiek ar šo tiesību esamības atzīšanu, lai tās kļūtu par realitāti Savienības pilsoņu ikdienas dzīvē, – ir jābūt efektīviem sodiem [par to neievērošanu], it īpaši, ja tās izriet no regulas, kam ir jābūt tieši piemērojamai.

108. Līdz ar to uzskatu, ka gadījumā, ja tiek pārkāpts noteikums, kas paredz uzvedības normu, kura ir jāievēro pastāvīgi (kā šajā gadījumā), valsts tiesām ir jānosaka pienākums pārkāpuma izdarītājam izbeigt šādu rīcību, tā neievērošanas gadījumā paredzot periodisku kavējuma naudu vai citu atbilstošu sankciju, jo tikai tad varētu novērst pieļautā pārkāpuma seku turpināšanos un pilnībā garantēt atbilstību Savienības tiesībām.

109. Šeit var atzīmēt, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa aizliedz minētā statūta 11. pantā norādītajām personām *ievērot* tā pielikumā uzskaitītos tiesību aktus. Izskatāmajā lietā attiecīgie tiesību akti aizliedz jebkurai sabiedrībai, kas nav ASV sabiedrība, veikt darījumus ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas. Tātad tas ir vispārējs aizliegums. Tādēļ tā neievērošana nozīmē, ka minētā statūta 11. pantā norādītā persona nevienā brīdī nedrīkst atteikties uzturēt komerciālas attiecības tāda iemesla dēļ, kas izriet no ASV tiesību aktiem par sankcijām.

[66] Tādējādi ES Bloķēšanas statūta gadījumā vairākas Eiropas valstis ir pieņēmušas tiesību aktus, kuros ir paredzēti krimināl sodi (Īrija, Nīderlandes Karaliste un Zviedrijas Karaliste), savukārt citas priekšroku ir devušas administratīva rakstura sankcijām (Vācijas Federatīvā Republika, Spānijas Karaliste un Itālijas Republika). Skat. Bonnecarrère, Ph., *Sur l'extraterritorialité des sanctions américaines*, Rapport d'information du Sénat (Francija), Nr. 17, 2018, 20. lpp.

[67] Skat. tostarp spriedumus, 1978. gada 9. marts, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, 16. punkts); 1990. gada 19. jūnijs, *Factortame* u.c. (C-213/89, EU:C:1990:257, 19. punkts); 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 25. punkts); 2002. gada 17. septembris, *Muñoz* un *Superior Fruiticola* (C-253/00, EU:C:2002:497, 28. punkts).

[68] Direktīvas gadījumā situācija ir atšķirīga. Tā kā direktīva ir jātransponē, lai uz to varētu atsaukties vai nu valsts pret personu, vai arī horizontāli starp divām privātpersonām, dalībvalstīm ir plašāka rīcības brīvība. Dalībvalstis tikai nodrošina, ka saskaņā ar lojālas sadarbības principu, kas ir ietverts LES 4. panta 3. punktā, par jebkuru direktīvas pārkāpumu piemēro tādas pašas materiālās un procesuālās normas, kuras tiek piemērotas līdzīga veida un smaguma valsts tiesiskā regulējuma pārkāpumiem. Skat. spriedumu, 2014. gada 27. marts, *LCL Le Crédit Lyonnais* (C-565/12, EU:C:2014:190, 44. punkts).

[69] Manuprāt, procesuālās autonomijas princips šeit nav tieši piemērojams, jo šis princips attiecas uz "tiesvedības procesuālajiem noteikumiem, kam jānodrošina to tiesību aizsardzība, kuras attiecīgajām personām piešķir [Savienības] tiesības". Skat. spriedumus, 2002. gada 11. jūlijs, *Marks & Spencer* (C-62/00, EU:C:2002:435, 34. punkts); 2009. gada 3. septembris, *Fallimento Olimpiclub* (C-2/08, EU:C:2009:506, 24. punkts), un 2010. gada 21. janvāris, *Alstom Power Hydro* (C-472/08, EU:C:2010:32, 17. punkts). Tomēr pasākumi, kas valsts tiesām ir jāveic, lai novērstu ES tiesību aktu pārkāpuma sekas, attiecas nevis uz procesuālo, bet gan materiālo tiesību jomu. Tādējādi, piemēram, attiecībā uz pasākumiem, kas paredzēti, lai novērstu LESD 108. panta 3. punkta pēdējā teikumā paredzētā aizlieguma īstenot atbalsta projektus pārkāpuma sekas, valsts administratīvajām un tiesu iestādēm ir jāgarantē šo tiesību normu pilnīga iedarbība, tādējādi uzliekot tām pienākumu atgūt pretlikumīgi piešķirto atbalstu pēc savas iniciatīvas. Procesuālā autonomija attiecas tikai uz šādas atgūšanas praktisko kārtību. Skat., piemēram, spriedumu, 2019. gada 5. marts, *Eesti Pagar* (C-349/17, EU:C:2019:172, 92. punkts).

110. Šajā kontekstā atzīt to, ka par jebkuru šīs tiesību normas pārkāpumu var sodīt tikai ar fiksētu zaudējumu atlīdzības maksājumu, būtu līdzvērtīgi tam, ka tiktu atzīta iespēja, ka ES Bloķēšanas statūta 11. pantā norādītā persona var ievērot kādu no tā pielikumā uzskatītajiem ASV tiesību aktiem par sankcijām, ārpus mehānisma, kas ir paredzēts minētā statūta 5. panta otrajā daļā, vienkārši izmaksājot kompensāciju līgumisko tiesību īpašniekiem. Ja tas tā tiešām būtu, tad ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā ļoti skaidri noteiktais aizliegums tiktu izkropļots, un publiskās politikas mērķi, ko esmu jau identificējis, proti, pretdarboties un neitralizēt ASV tiesību aktu par sankcijām sekas, nevarētu tikt sasniegti.

111. Tā kā es uzskatu, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa piešķir tiesības personām, uz kurām attiecas primārās sankcijas, minētā loģiskās sekas ir tādas, ka jebkurš šā statūta 11. pantā norādītās personas lēmums izbeigt līgumattiecības ar personu, uz kuru attiecas primārās sankcijas, kas nevar tikt pamatots ne ar vienu citu apsvērumu kā tikai vēlmi ievērot kādu no šajā statūtā uzskaitītajiem tiesību aktiem, būtu jāuzskata par prettiesisku un spēkā neesošu, tādējādi radot valsts tiesām pienākumu uzskatīt šīs līgumattiecības par tādām, kas jāturpina pildīt, ievērojot tādus pašus līdz šim pastāvējušos komercnoteikumus [70]. Tādēļ šāds pienākums nozīmē, ka attiecīgā gadījumā valsts tiesām ir jānosaka pienākums jebkurai ES Bloķēšanas statūta 11. pantā norādītajai personai turpināt īstenot attiecīgās līgumattiecības, par to neievērošanu paredzot periodisku kavējuma naudu vai citu atbilstīgu sankciju.

112. Šajā ziņā nav nozīmes tam, vai pamatlietā aplūkotajos valsts tiesību aktos ir paredzētas administratīvas sankcijas naudas soda formā. Tā kā ir jāpieņem, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa piešķir tiesības personām, uz kurām attiecas primārās sankcijas, administratīvo sankciju esamība neļauj neņemt vērā pienākumu, kas uzlikts tieši valsts tiesām, minētās normas pārkāpuma gadījumā veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu šo tiesību pilnīgu iedarbību [71].

113. Manuprāt, šo secinājumu neatspēko Hartas 16. pants.

114. Protams, Harta ir attiecināma uz sankcijām, ko dalībvalstis ir pieņēmušas, lai īstenotu Savienības tiesības [72], turklāt netiek apšaubīts, ka šāda rīkojuma pieņemšana varētu vērienīgāk ietekmēt attiecīgā uzņēmuma uzņēmējdarbības brīvību, kuru garantē Hartas 16. pants. Proti, nav strīda par to, ka uzņēmējdarbības brīvība ietver līgumu slēgšanas brīvību [73] un tādējādi noteikti arī brīvību neslēgt līgumus.

115. Tomēr, kā esmu jau izskaidrojis, ja tiek pieņemts – kas, manuprāt, būtu jādara –, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa piešķir tiesības uzņēmumiem, uz kuriem attiecas primārās sankcijas, nepieciešamība garantēt šo tiesību pilnīgu iedarbību radīs pienākumu valsts tiesām šo tiesību neievērošanas gadījumā noteikt pienākumu jebkurai minētā statūta 11. pantā norādītajai personai turpināt īstenot attiecīgās līgumattiecības.

[70] Jāatgādina, ka saskaņā ar Tiesas judikatūru apsvērumus, kas attiecas uz dalībvalsts tiesībām, pat konstitucionāla rakstura normām, nevar izmantot, lai ierobežotu Savienības tiesību *effet utile*. Skat. spriedumus, 1970. gada 17. decembris, *Internationale Handelsgesellschaft* (11/70, EU:C:1970:114, 3. punkts), vai 2013. gada 26. februāris, *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 59. punkts).

[71] Izskatāmajā lietā jautājums drīzāk ir par to, vai naudas sodi apmērā līdz 500 000 EUR patiešām nodrošina preventīvu iedarbību, ņemot vērā, ka ASV sankcijas var būt divreiz lielākas nekā tā darījuma apjoms, kas ir pārkāpuma, par kuru ir piemērots sods, pamatā, un attiecīgi varētu sasniegt miljardus.

[72] Spriedums, 2017. gada 16. maijs, *Berlioz Investment Fund* (C-682/15, EU:C:2017:373, 32.–42. punkts).

[73] Spriedumi, 2018. gada 12. jūlijs, *Spika* u.c. (C-540/16, EU:C:2018:565, 34. punkts), un 2013. gada 17. oktobris, *Schaible* (C-101/12, EU:C:2013:661, 25. punkts).

116. Tāpēc no tā izriet, ka Hartā garantētās darījumdarbības brīvības pārkāpums ir sekas nevis faktam, ka attiecīgā valsts tiesa ir izmantojusi jebkādu rīcības brīvību, bet drīzāk tam, ka tā ir pildījusi savu *pienākumu* garantēt Savienības tiesību pilnīgu iedarbību. Tāpēc jautājums par iespējami neattaisnotu Hartas 16. panta pārkāpumu ir jāizskata tikai Savienības tiesību līmenī.

117. Pirms izvērtējam, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa būtu uzskatāma par neattaisnotu Hartas 16. panta pārkāpumu, rodas jautājums par to, vai Tiesa procesuāli var veikt šādu pārbaudi. Patiešām, iesniedzējtiesa savu jautājumu ir uzdevusi nevis par ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas (vai lēmuma iekļaut attiecīgos ASV tiesību aktus minētā statūta pielikumā) spēkā esamību, bet gan par minētā panta, kā arī Hartas 16. panta interpretāciju.

1. Par iespēju Tiesai pēc savas ierosmes pārbaudīt ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas un lēmuma iekļaut attiecīgos ASV tiesību aktus minētā statūta pielikumā atbilstību

118. Saskaņā ar Tiesas judikatūru, ja iesniedzējtiesa savos jautājumos nav tieši apšaubījusi Savienības tiesību akta atbilstību, Tiesai nav pienākuma izvērtēt attiecīgā tiesību akta spēkā esamību[74], jo tikai valsts tiesa, kura izskata prasību un kurai ir jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ņemot vērā tajā ierosinātās lietas īpatnības, novērtē gan to, cik lielā mērā prejudiciāls nolēmums tai ir nepieciešams sprieduma taisīšanai, gan arī Tiesai uzdoto jautājumu atbilstību[75]. Vai tomēr, ja Tiesai nav jāpārbauda pēc savas ierosmes tiesību akta spēkā esamība, sniedzot prejudiciālu nolēmumu par Savienības tiesību aktu interpretāciju, tā var izvērtēt to pēc savas iniciatīvas?

119. Šajā ziņā varētu izvirzīt divus apsvērumus pret šo risinājumu. Pirmkārt, saskaņā ar judikatūru saistībā ar atcelšanas prasību hierarhiski augstākas tiesību normas pārkāpums nav uzskatāms par absolūtu pamatu, uz kuru Savienības tiesai būtu jāatsaucas *ex officio*[76]. Otrkārt, prejudiciālā nolēmuma tiesvedība ir domāta nevis tam, lai sniegtu konsultatīvus viedokļus par vispārīgiem vai hipotētiskiem jautājumiem, bet gan lai palīdzētu atrisināt strīdu saistībā ar Savienības tiesībām[77]. Tomēr saskaņā ar Tiesas judikatūru tikai gadījumos, kad valsts tiesību akti piešķir tiesai pilnvaras piemērot saistošu tiesību normu pēc savas ierosmes, šo pilnvaru izmantošana kļūst par šīs tiesas pienākumu izvirzīt pēc savas ierosmes Savienības tiesību normas pārkāpumu[78]. Līdz ar to konstatējums, ka Savienības tiesību norma ir spēkā neesoša, ja lietas dalībnieki to neapstrīd, ne vienmēr varētu ietekmēt strīda risinājumu, un šāda ietekme ir atkarīga no to pamatu būtības, kurus valsts tiesa var izvirzīt pēc savas ierosmes.

120. Tomēr vairākos spriedumos Tiesa ir atzinusi savas tiesības pārbaudīt *ex officio* lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu aplūkotās tiesību normas spēkā esamību divos gadījumos, proti, pirmkārt, ja, neraugoties uz jautājuma formulējumu, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu skaidri izriet, ka iesniedzējtiesas paustās šaubas faktiski ir saistītas ar Savienības tiesību akta, kura interpretācija tiek formāli lūgta, spēkā esamību, un otrkārt, ja jautājums par attiecīgā tiesību akta spēkā esamību

74 Šajā nozīmē skat., piemēram, spriedumu, 2001. gada 13. decembris, *DaimlerChrysler* (C-324/99, EU:C:2001:682, 30. punkts).

75 Spriedumi, 2014. gada 16. oktobris, *Welmory* (C-605/12, EU:C:2014:2298, 33. punkts), un 2014. gada 5. novembris, *Herbaria Kräuterparadies* (C-137/13, EU:C:2014:2335, 50. punkts). Līdz ar to Tiesai nav īpaša pienākuma pārbaudīt Savienības tiesību akta spēkā esamību, ja uz to atsaucas kāds no lietas dalībniekiem. Skat. spriedumus, 2014. gada 4. septembris, *Simon, Evers & Co.* (C-21/13, EU:C:2014:2154, 27. un 28. punkts), un 2016. gada 28. janvāris, *CM Eurologistik* un *GLS* (C-283/14 un C-284/14, EU:C:2016:57, 45. un 46. punkts).

76 Spriedums, 2013. gada 10. decembris, Komisija/Īrija u.c. (C-272/12 P, EU:C:2013:812, 27.–29. un 36. punkts).

77 Skat., piemēram, spriedumu, 2018. gada 10. decembris, *Wightman* u.c. (C-621/18, EU:C:2018:999, 28. punkts).

78 Spriedumi, 1995. gada 14. decembris, *van Schijndel* un *van Veen* (C-430/93 un C-431/93, EU:C:1995:441, 14. punkts); 2008. gada 12. februāris, *Kempter* (C-2/06, EU:C:2008:78, 45. punkts), un 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 54. punkts).

ir ticis izvirzīts pamatlietā[79]. Proti, šajos divos gadījumos apstāklis, ka attiecīgās normas spēkā esamība tiek pārbaudīta *ex officio*, nešķiet pilnīgā pretrunā iepriekš minētajai judikatūrai, jo jautājums par spēkā esamību zināmā mērā jau ir daļa no strīda, lai pamatoti varētu uzskatīt, ka šāda pārbaude varētu būt noderīga iesniedzējtiesai.

121. Tomēr tiesību normas, kuras interpretācija tiek lūgta, spēkā esamības pārbaude *ex officio* paredz ievērot to iestāžu tiesības tikt uzklausītām, kuras ir pieņēmušas attiecīgo normu, kā arī dalībvalstu procesuālās tiesības. Patiešām, kā Tiesa pavisam nesen atkārtoti norādīja, "atbildēt uz [..] papildjautājumiem[, kurus iesniedzējtiesa nav izvirzījusi,] būtu arī pretrunā Tiesas pienākumam nodrošināt iespēju dalībvalstu valdībām un ieinteresētajām personām iesniegt apsvērumus atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas statūtu 23. pantam, ņemot vērā, ka saskaņā ar šo normu ieinteresētajām personām tiek paziņoti tikai lēmumi par prejudiciālu jautājumu uzdošanu"[80]. It īpaši ir acīmredzami, ka, ņemot vērā sekas, ko rada konstatējums par spēkā neesamību, dalībvalstu vai attiecīgo iestāžu lēmums par to, vai iestāties prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā, varētu atšķirties atkarībā no tā, vai uzdotais jautājums ir jāsaprot tādējādi, ka tas skar tiesību akta interpretāciju vai spēkā esamību.

122. No minētā izriet, ka pat gadījumā, kad uzdotie jautājumi tikai formāli attiecas uz tiesību normas interpretāciju, Tiesa tomēr var izskatīt pēc savas ierosmes jautājumu par tiesību akta spēkā esamību saistībā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, ja no iesniedzējtiesas nolēmuma, kā tas vai tā kopsavilkums ir paziņots dalībvalstīm to oficiālajā valodā, ir *pietiekami skaidrs*, ka iesniedzējtiesai ir šaubas par tā tiesību akta spēkā esamību, kura interpretācija tikai tiek formāli lūgta, vai ka jautājums par attiecīgā tiesību akta spēkā esamību ir galvenais pamatlietas priekšmets. Ja tas tā nav, attiecīgā tiesību akta autoru un dalībvalstu prerogatīvu ievērošana prasa, lai Tiesa iepriekš darītu tiem zināmu savu nodomu pēc savas ierosmes izskatīt jautājumu par attiecīgā tiesību akta spēkā esamību.

123. Izskatāmajā lietā no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu taču skaidri izriet, ka juridiski pietiekami labi var saprast, ka ceturtajā jautājumā paustās iesniedzējtiesas bažas ir saistītas ar "vispārēju aizliegumu", ko ir radījusi ES Bloķēšanas statūta pieņemšana, kā arī lēmums iekļaut tā pielikumā *ITSR*. It īpaši iesniedzējtiesa ir norādījusi – "Iesniedzējtiesas senāta izpratnē aizliegums ievērot sekundārās sankcijas rada dilemmu tādiem ES saimnieciskās darbības subjektiem kā atbildētāja, kuru aizsardzība saskaņā ar regulas preambulu ir tās mērķis. [..] Iesniedzējtiesas senāts uzskata, ka šo risku pietiekami nekompensē [ES Bloķēšanas statūta] 6. panta noteikumi par tiesībām saņemt atlīdzību. Tā tas ir arī saistībā ar [ES Bloķēšanas statūta] 5. panta otrajā daļā paredzēto iespēju piešķirt izņēmumus. [..] Šādos apstākļos iesniedzējtiesas senātam ir šaubas, ka tādā gadījumā, ja pastāv būtisku ekonomisko zaudējumu risks ASV tirgū, *vispārējs aizliegums* šķirties no – komerciālā ziņā turklāt nenozīmīga – darījumu partnera, lai novērstu šo risku, ir saderīgs ar [..] Hartas 16. pantā aizsargāto darījumdarbības brīvību un [..] Hartas 52. pantā nostiprināto samērīguma principu" (mans izcēlums). Turklāt no dažādu attiecīgās lietas dalībnieku apsvērumiem izriet, ka viņi ir pilnībā sapratuši iesniedzējtiesas šaubas par ES Bloķēšanas statūta spēkā esamību.

[79] Skat. it īpaši spriedumu, 2020. gada 17. septembris, *Compagnie des pêches de Saint-Malo* (C-212/19, EU:C:2020:726, 28. un 38. punkts).

[80] Spriedums, 2020. gada 17. decembris, *BAKATI PLUS* (C-656/19, EU:C:2020:1045, 33. punkts). Pirms šī, skat. spriedumus, 2014. gada 16. oktobris, *Welmory* (C-605/12, EU:C:2014:2298, 34. punkts); 2015. gada 6. oktobris, *T-Mobile Czech Republic* un *Vodafone Czech Republic* (C-508/14, EU:C:2015:657, 28. un 29. punkts), un rīkojumu, 2016. gada 21. aprīlis, *Beca Engineering* (C-285/15, nav publicēts, EU:C:2016:295, 24. punkts).

124. Tādējādi uzskatu, ka Tiesa var pārbaudīt *ex officio* ES Bloķēšanas statūta un lēmuma iekļaut tā pielikumā *ITSR* spēkā esamību no Hartas 16. panta skatpunkta, nepaziņojot dalībvalstīm par savu nodomu veikt šo pārbaudi [81].

2. Par ES Bloķēšanas statūta 5. panta saderību ar Hartas 16. pantu

125. Šajā ziņā jāatgādina, ka saskaņā ar Hartas 52. panta 1. punktu Hartā garantēto brīvību pārkāpums ir pieļaujams, ja to paredz tiesību akti un tajos tiek respektēta šo tiesību un brīvību būtība. Turklāt samērīguma princips paredz, ka ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un faktiski atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības.

126. Attiecībā uz pirmo no šiem nosacījumiem nav strīda par to, ka tas ir izpildīts, jo uzņēmējdarbības brīvības pārkāpums, kas radies saistībā ar aizliegumu ES Bloķēšanas statūta 11. pantā norādītajām personām ievērot Hartu, ir jāuzskata par tādu, kas paredzēts tiesību aktā, jo tas izriet no minētā statūta 5. panta pirmās daļas.

127. Attiecībā uz otru nosacījumu, kas būtībā paredz respektēt uzņēmējdarbības brīvības – kurā līgumu slēgšanas brīvība ir tikai viens no aspektiem – būtību, ir jāatgādina, ka tāpat kā jebkura Hartā minētā brīvība – izņemot cilvēka cieņu, kas garantēta tās 1. pantā, kurā ir skaidri teikts, ka tā ir neaizskarama, un, iespējams, visus 1. sadaļas noteikumus [82] –, līgumu slēgšanas brīvība nav uzskatāma par absolūtām tiesībām [83], bet drīzāk par tādām, uz kurām vispārējās interesēs var tikt attiecināti plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumi, ar nosacījumu [84], ka no minēto brīvību institucionālā skatpunkta šie iejaukšanās pasākumi ir vērsti uz konkrētām situācijām.

128. It īpaši, ciktāl runa ir par līgumu slēgšanas brīvību, Tiesa ir jau atzinusi, ka Savienības tiesību akti saimnieciskās darbības subjektam var uzlikt pienākumu slēgt līgumu it īpaši tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar konkurences tiesībām [85]. Tāpēc uz paritātes pamata var secināt, ka, lai gan brīvība neslēgt līgumu vispārīgi ir būtiska darījumdarbības brīvības daļa, pastāv arī apstākļi, kuros šīs tiesības var tikt atspēkotas. Tāpat kā, piemēram, tiesiskais regulējums par vienlīdzīgu statusu paredz, ka uzņēmumi nevar diskriminēt savos līgumiskajos darījumos ar sabiedrību rases vai dzimuma dēļ, var pastāvēt citi apstākļi, kad publiska rakstura apsvērumi var būt svarīgāki par šo darījumdarbības brīvību. Tādējādi tās ir tiesības, kuras var ierobežot, ja tiek ievēroti citi Hartas 52. pantā minētie nosacījumi.

129. Līdz ar to vēl tikai jāizvērtē jautājums par to, vai ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir jāuzskata par pasākumu, kas ir samērīgs ar vispārējas nozīmes mērķa, ko atzīst Savienība, sasniegšanu, un tas saskaņā ar Hartas 52. pantu nozīmē, ka šāds pasākums ir nepieciešams un patiešām atbilst šādam [vispārējas nozīmes] mērķim. Ciktāl judikatūrā šie divi kritēriji ir interpretēti kā tādi, kas attiecas uz parastajiem samērīguma pārbaudes nosacījumiem, tas nozīmē,

[81] Tomēr, manuprāt, nav nepieciešams pārbaudīt Regulā 2018/1100 ietvertā lēmuma iekļaut attiecīgos ASV tiesību aktus ES Bloķēšanas statūta pielikumā spēkā esamību, jo iesniedzējtiesa šo lēmumu nav pat minējusi.

[82] Lenaerts, K. "Exploring the limits of the EU Charter of fundamental rights", *European Constitutional Law Review*, 8(3). sēj., 2012, 388. lpp.

[83] Spriedums, 2012. gada 6. septembris, *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, 54. punkts).

[84] Spriedumi, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28 46. punkts); 2016. gada 30. jūnijs, *Lidl* (C-134/15, EU:C:2016:498, 34. punkts), un 2020. gada 16. jūlijs, *Adusbef* un *Federconsumatori* (C-686/18, EU:C:2020:567, 82. un 83. punkts).

[85] Skat. spriedumus, 1995. gada 6. aprīlis, *RTE* un *ITP*/Komisija (C-241/91 P un C-242/91 P, EU:C:1995:98, 49.–57. punkts); 1998. gada 26. novembris, *Bronner* (C-7/97, EU:C:1998:569, 38.–47. punkts), un 2004. gada 29. aprīlis, *IMS Health* (C-418/01, EU:C:2004:257, 38. punkts), un ģenerāladvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumus lietā *Pressetext Nachrichtenagentur* (C-454/06, EU:C:2008:167, 133. punkts).

ka šādiem pasākumiem ir jābūt piemērotiem, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tādā nozīmē, ka tiem ir vismaz jāveicina šā mērķa sasniegšana, un tie nedrīkst pārsniegt to, kas ir atbilstošs un vajadzīgs šī mērķa sasniegšanai [86].

130. Šajā ziņā vispirms jānorāda, kā jau iepriekš minēts, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmās daļas mērķis ir Savienības, tās dalībvalstu, kā arī fizisku un juridisku personu, kuras izmanto pamatbrīvības Savienībā, aizsardzība pret tā pielikumā uzskaitīto tiesību aktu eksteritoriālu piemērošanu, kā arī pretdarbība šo tiesību aktu sekām. Kā norādīts šī statūta sestajā apsvērumā, šis mērķis ir daļa no vispārīgāka mērķa, proti, saglabāt iedibināto tiesisko kārtību un aizsargāt Savienības un dalībvalstu intereses pret tāda ārvalstu tiesiskā regulējuma eksteritoriālo iedarbību, kurš ir uzskatāms par pārmērīgu un kura piemērošana notiek pretrunā starptautiskajām tiesībām. Tā kā it īpaši LES 21. panta 2. punkta a), b), e) un h) apakšpunkts paredz Savienībai mērķi aizsargāt savas pamatintereses, atbalstīt starptautisko tiesību principus, veicināt starptautiskās tirdzniecības ierobežojumu atcelšanu un sekmēt laba pasaules līmeņa vadību, ir jāuzskata, ka šādi mērķi atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība [87]. Tie visi ir fundamentāli publiskās politikas mērķi, kuru uzdevums ir arī Savienības dalībvalstu suverenitātes kodola aizsardzība.

131. Otrkārt, šķiet, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa ir *piemērota, lai sasniegtu* šos mērķus. Šajā ziņā jāatgādina, kā jau izskaidrots, ka minētajā pantā ir tikai noteiktas sekas, kas saistītas ar konkrēto tiesību aktu iekļaušanu šā statūta pielikumā. Ir taisnība, ka ES Bloķēšanas statūtā nav skaidri precizēti kritēriji, uz kuriem pamatojoties Komisija var iekļaut tiesību aktus pielikumā [88]. Tomēr no minētā statūta mērķiem var secināt, ka galvenais kritērijs ir saistīts ar to, ka ārvalstu tiesiskajam regulējumam par sankcijām ir eksteritoriāla iedarbība vismaz minētā statūta izpratnē. Ņemot vērā šo kritēriju, šķiet, ka pasākums, kas aizliedz Eiropas sabiedrībām ievērot minētā statūta pielikumā uzskaitītos tiesību aktus, spēj sasniegt iepriekš minētos mērķus [89].

[86] Šajā nozīmē skat., piemēram, spriedumus, 2019. gada 19. decembris, *Deutsche Umwelthilfe* (C-752/18, EU:C:2019:1114, 52. punkts), vai 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 50. punkts). Judikatūrā dažkārt ir arī norāde uz vēl vienu kritēriju, proti, ka, ja ir iespēja izvēlēties starp vairākiem piemērotiem pasākumiem, ir jāizvēlas vismazāk apgrūtinošais un ka radītās neērtības nedrīkst būt nesamērīgas ar izvirzītajiem mērķiem. Tomēr šo kritēriju var uzskatīt par tādu, kas jau ietverts divos iepriekš minētajos kritērijos. Skat., piemēram, spriedumu, 2020. gada 17. decembris, *Centraal Israëlitisch Consistorie van België* u.c. (C-336/19, EU:C:2020:1031, 64. punkts).

[87] Šajā ziņā jāuzsver, ka starptautiskās tiesības atļauj īstenot pretpasākumus. Par nosacījumiem, kas atļauj šādus pasākumus, skat. 49. un nākamos pantus *Draft articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries* [Statūtos par valstu atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību projektā, ar komentāriem], ko Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tiesību komisija pieņēma tās 53. sesijā un ko ANO Ģenerālā asambleja apstiprināja ar 2002. gada 28. janvāra rezolūciju, kā arī Leben, Ch., "Les contre-mesures inter-étatiques et les réactions à l'illicite dans la société internationale", *Annuaire Français de Droit International*, 28. sēj., 1982, 9.–77. lpp., un Sicilianos, L.A., "La codification des contre-mesures par la Commission du droit international", *Revue belge de droit international*, 38. sēj., 2005, 447.–500. lpp. Katrā ziņā daži autori uzskata, ka tehniski uz ES Bloķēšanas statūta noteikumiem ir attiecināms retorsijas pasākumu jēdziens, proti, nelabvēlīgi pasākumi, kuri kā tādi nav starptautiski prettiesiska rīcība, jo tie nepārkāpj starptautiskajās tiesībās atzītos jurisdikcijas noteikumus. Skat. Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 82. lpp.

[88] Tas, ka nav skaidru kritēriju tiesību aktu iekļaušanai pielikumā, varētu raisīt zināmas bažas. Tomēr, tā kā šajā lietā prejudiciālajos jautājumos šie aspekti nav skarti, es nepārbaudīšu šo jautājumu tālāk.

[89] Jāsaka, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa varētu šķist kādā veidā novecojusi, jo *US Federal District Court for the Eastern District of Pennsylvania* spriedumā lietā *United States* pret *Brodie* noraidīja *Foreign Sovereign Compulsion* doktrīnas piemērošanu attiecībā uz bloķēšanas statūtu. Tomēr ASV Augstākā tiesa nekad tieši nav spriedusi par iespēju izmantot *Foreign Sovereign Compulsion* doktrīnu saistībā ar ES Bloķēšanas statūtu. Turklāt nav izslēgts, ka uz minēto pantu, pamatojoties uz šo doktrīnu vali līdzīgām doktrīnām, var balstīt aizstāvību saistībā ar tādu tiesisko regulējumu, kas nav aplūkots izskatāmajā lietā. Katrā ziņā šī norma joprojām ir būtiska, ņemot vērā mērķi novērst šī tiesiskā regulējuma sekas.

132. Šāds noteikums varētu būt arī vajadzīgs, jo nešķiet, ka iepriekš minētos mērķus varētu sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri vienlaikus būtu tikpat efektīvi [90].

133. Visbeidzot, ciktāl tas attiecas uz prasību, lai attiecīgais pasākums neradītu nelabvēlīgus apstākļus, kas būtu nesamērīgi ar izvirzītajiem mērķiem, uz ko periodiski ir norāde Tiesas judikatūrā, var atzīmēt, ka Tiesa ir jau pieņēmusi, ka Savienības veiktajiem pasākumiem attiecībā uz kopējās ārpolitikas un drošības politikas mērķiem "var būt sekas, kas skar tiesības uz īpašumu un tiesības brīvi veikt profesionālo darbību, tādējādi radot kaitējumu personām, kuras nekādi nav atbildīgas par situāciju, kas izraisījusi sankciju noteikšanu" [91].

134. Turklāt saskaņā ar ES Bloķēšanas statūta 5. panta otro daļu saimnieciskās darbības subjekti var lūgt Komisiju piešķirt atļauju atkāpties no minētā panta pirmās daļas noteikumiem it īpaši tad, ka citāda rīcība nodarītu nopietnu kaitējumu viņu vai Savienības interesēm. Saskaņā ar Tiesas judikatūru šāds atbrīvojuma mehānisms ir pietiekams, lai garantētu, ka attiecīgais aizliegums nepamatoti nepārkāpj materiāltiesisku brīvību [92]. Proti, šādā gadījumā uzņēmējdarbības brīvības pārkāpums, visticamāk, izriet no Komisijas nepamatota atteikuma piešķirt šādu atbrīvojumu [93].

135. Līdz ar to uzskatu, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmā daļa kā tāda nav pretrunā Hartas 16. pantam. Tomēr tas nenozīmē, ka tas pats noteikti būtu attiecināms uz lēmumu iekļaut pielikumā tiesību aktus. Tomēr ir skaidrs, ka Komisijai, iekļaujot pielikumā trešo valstu izdotus tiesību aktus, ir jānodrošina, ka iekļaušana atbilst ES Bloķēšanas statūta mērķiem un ka tās radītās sekas ir pamatotas un samērīgas ar sekām, ko rada ES Bloķēšanas statūta noteikumi. Tomēr šo jautājumu nav izvirzījusi nedz iesniedzējtiesa, nedz lietas dalībnieki, un šajā gadījumā tas nav pat pieminēts no iesniedzējtiesas vai lietas dalībnieku puses, kā arī katrā ziņā izskatāmajā lietā nav norāžu par to, ka ASV tiesību aktu par sankcijām iekļaušana pielikumā nebūtu atbilstīga.

V. Secinājumi

136. Nobeigumā nevaru nepieminēt, ka man nav īpaši patīkami izdarīt šo konkrēto secinājumu. Kā skaidri parāda izskatāmās lietas fakti, ES Bloķēšanas statūts ir "ļoti neass" instruments, kas ir paredzēts, lai "sterilizētu" ASV sankciju uzmācīga rakstura eksteritoriālo ietekmi Savienībā. Šāda "sterilizācijas" metode nenovēršami būs saistīta ar upuriem, un daudzi varētu domāt, ka *Telekom Deutschland* būs viena no pirmajām, kas cietīs, īpaši ņemot vērā tās darbību ASV plašo mērogu. Kā jau esmu minējis, šie ir jautājumi, kurus Savienības likumdevējs varētu vēlēties apsvērt un izvērtēt.

[90] Šajā ziņā jāuzsver, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajā daļā ir tikai paredzēta iespēja aizliegt minētā statūta 11. pantā norādītajām personām ievērot šo tiesisko regulējumu, ja šis regulējums atbilst nosacījumiem, kas noteikti šajā statūtā vai izriet no minētā statūta mērķiem, lai to iekļautu pielikumā. Jautājums par to, vai konkrētajā gadījumā lēmums iekļaut pielikumā konkrētu tiesību aktu ir samērīgs pasākums, ir jautājums par šāda lēmuma spēkā esamības pārbaudi, nevis pārskatīšanu saskaņā ar ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmo daļu.

[91] Spriedumi, 2020. gada 25. jūnijs, *VTB Bank*/Padome (C-729/18 P, nav publicēts, EU:C:2020:499, 80. un 81. punkts), un 2020. gada 24. septembris, NK (Vadības personāla arodpensijas) (C-223/19, EU:C:2020:753, 89. punkts).

[92] Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2020. gada 6. oktobris, *État luxembourgeois* (Tiesību aizsardzība tiesā attiecībā uz informācijas pieprasījumiem nodokļu jomā) (C-245/19 un C-246/19, EU:C:2020:795, 92. punkts).

[93] Autori *Tom Ruys* un *Cedric Ryngaert* ir norādījuši, ka līdz 2019. gada vidum bija saņemti tikai 15 pieprasījumi piešķirt atbrīvojumu. Tomēr Komisija nav paziņojusi, cik no tiem ir apstiprināti. Ruys, T., un Ryngaert, C., "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to US Secondary Sanctions", *British Yearbook of International Law*, 2020, 87. lpp.

137. Tomēr šī Tiesa ir vienkārši tiesa, un tai ir pienākums īstenot pienācīgi pieņemtu tiesību aktu formulējumu. Manis iepriekš minēto iemeslu dēļ es uzskatu, ka ES Bloķēšanas statūta 5. panta pirmajai daļai ir šādas vērienīgas sekas, pat ja šajos apstākļos var uzskatīt, ka šāds tiesiskais regulējums neparastā un uzmācīgā veidā neievēro parastās darījumdarbības brīvības. Attiecīgi ierosinu uz *Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg* (Hanzas Augstākā tiesa Hamburgā, Vācija) uzdotajiem jautājumiem sniegt šādu atbildi:

1) Padomes Regulas (EK) Nr. 2271/96 (1996. gada 22. novembris), ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām, 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka šī norma ir piemērojama ne tikai gadījumos, kad tādas valsts administratīvā vai tiesu iestāde, kuras likumi un noteikumi ir uzskaitīti minētās regulas pielikumā, tieši vai netieši ir izdevusi kādus norādījumus minētā statūta 11. pantā norādītajai personai. Attiecīgi šajā normā noteiktais aizliegums ir piemērojams pat gadījumā, ja saimnieciskās darbības subjekts ievēro šo tiesisko regulējumu, pirms kāda ārvalstu administratīva vai tiesu struktūra to ir piespiedusi darīt.

2) Regulas Nr. 2271/96 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tā liedz valsts tiesību aktus interpretēt tādējādi, ka šīs regulas 11. pantā norādītā persona drīkst izbeigt ilgtermiņa līgumsaistības ar līgumpartneri, kuru ASV Ārvalstu aktīvu kontroles birojs ir iekļāvis īpaši apzīmētu un bloķētu personu sarakstā, nepastāvot pienākumam pamatot savu lēmumu izbeigt šos līgumus.

3) Regulas Nr. 2271/96 5. panta pirmā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja netiek ievēroti šā panta noteikumi, valsts tiesām, kurās vēršas līgumslēdzēja puse, uz ko attiecas primārās sankcijas, ir jānosaka pienākums minētās regulas 11. pantā norādītajai personai turpināt īstenot šīs līgumattiecības, lai gan, pirmkārt, minētā statūta 5. panta otrā daļa ir jāinterpretē šauri, otrkārt, šāda rīkojuma izdošana ir Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. panta pārkāpums un, treškārt, iestādes, kuras ir atbildīgas par kāda no pielikumā uzskaitīto tiesību aktu piemērošanu, tāpēc varētu piemērot šādai personai bargu sodu.